

ROK W KRZYŻOWEJ

2017

Copyright: www.harmonyart.eu, fot. Tomasz Jimmy Kowalski

8

Akademia Europejska
Fundacji „Krzyżowa”

Dziedzictwo
Kręgu z Krzyżowej
i międzynarodowa
refleksja nad
pojednaniem

500 lat Reformacji

Miejsce Pamięci
Fundacji „Krzyżowa”

Powiązanie
i przekaz

10

36

Jaką rolę
odgrywa dziś
pojednanie?

Redaktorki prowadzące:

Katarzyna Maziej-Choińska
Katarzyna Śmiechowicz

Zespół Redakcyjny:

dr Robert Żurek
Agnieszka Horbaczyk
Dominik Całka

Tłumaczenia:

Piotr Nowak
Magdalena Hyllus
Zuzanna Kornet

Autorzy zdjęć:

Tomasz Jimmy Kowalski (www.harmonyart.eu)
Nauczyciele i uczestnicy projektów
Wolontariusze
Archiwum Fundacji „Krzyżowa”
dla Porozumienia Europejskiego

Projekt graficzny:

Alicja Szydło, INTERIOR media i film sp. z o.o.
www.interior.net.pl, www.tourist.net.pl, www.dolnyslask.tv

Słowo wstępne

dr Robert Żurek | Członek Zarządu Fundacji „Krzyżowa”

Szanowni Państwo,
Drodzy Przyjaciele!

Rok 2017 okazał się dla nas, pracowników Fundacji „Krzyżowa”, jeszcze większym wyzwaniem, niż mogliśmy zakładać w roku poprzednim. Dynamika rozwoju sytuacji społecznej, politycznej – również w kontekście międzynarodowym, wymuszała na nas szybkie reakcje, a także podejmowanie kolejnych wyzwań. W samej Fundacji również zaszły zmiany.

W roku 2017 szczególnie często wracaliśmy do dziedzictwa, jakim są wartości reprezentowane przez Krąg z Krzyżowej. W maju i październiku przypominaliśmy o 75. rocznicy dwóch spotkań członków Kręgu w posiadłości Helmutha Jamesa von Moltke – Domu na Wzgórzu. Niektóre z naszych działań programowych były ściśle związane z tymi wydarzeniami, ale staraliśmy się także zainteresować Kręgiem z Krzyżowej opinię publiczną – czy to poprzez naszą stronę internetową i social media, czy to poprzez artykuły opublikowane w ogólnopolskich mediach.

Miniony rok to też blisko 350 projektów: seminariów, międzynarodowych wymian szkolnych i pozaszkolnych, warsztatów młodzieżowych i szkoleń. W tych wymianach wzięło udział blisko 6000 osób z 34 państw świata. O tych wszystkich inicjatywach przeczytają Państwo na kolejnych stronach „Roku w Krzyżowej”. Zauważę Państwo, że kontynuujemy dobre tradycje i ciekawe projekty, ale wychodzimy też naprzeciw oczekiwaniom społecznym, naszych partnerów oraz własnym wyobrażeniom na temat tego, jakimi obszarami Fundacja powinna się zajmować. Międzynarodowe wymiany szkolne to wciąż dla nas niezwykle ważna okazja do kształtowania postaw otwartości, dialogu i porozumienia wśród młodzieży. Sięgamy coraz częściej po nowe partnerstwa i nowe konfiguracje na-

rodowe, aby ideę dialogu popularyzować również na Ukrainie i w Rosji, ale także na Bałkanach. W Krzyżowej coraz częściej odbywają się projekty angażujące osoby wykluczone, a także szkolenia dla nauczycieli i trenerów, którym pokazujemy, jak z takim wykluczeniem sobie radzić. Sięgamy po sztukę, by język otwartości uczynić jeszcze bardziej uniwersalnym. W swoich działaniach nie zapominamy także o najbliższym otoczeniu – angażujemy się w lokalne projekty, których celem jest wspieranie grup i środowisk z naszego powiatu, dostrzegając obszary wymagające wsparcia zarówno dla młodzieży, jak i osób starszych.

Wszyscy dostrzegamy zmiany, jakie dotyczą społeczeństwa europejskie. Kryzys wartości, zaostrzenie języka dyskursu publicznego, radykalizacja zachowań, popularność ugrupowań prezentujących skrajne światopoglądy – to zjawiska, które budzą coraz większy niepokój i stanowią wyzwanie dla tych, którzy zajmują się edukacją, zwłaszcza edukacją obywatelską. Dostrzegamy je i staramy się kreować oraz implementować dobre praktyki i rozwiązania. Stąd nasze kolejne projekty poruszające tematy ekstremizmów, wykluczeń, otwartości i międzynarodowego porozumienia.

Fundacja „Krzyżowa” uważnie obserwuje również toczące się w Polsce, i poza nią, debaty. Zarząd Fundacji oraz Rada Fundacji, w minionym roku, kilkakrotnie zajęły publicznie stanowisko, zaniepokojone wydarzeniami lub wypowiedziami na tematy bliskie naszemu środowisku. Nasze obawy wzbudziły zarówno przejawy aktywności środowisk neonazistowskich (oświadczenie w związku z koncertem neonazistów w pobliskim Grodziszczu), jak i publiczne podważanie znaczenia Mszy Pojednania – dewaluowanie zarówno jej przesłania, jak i intencji jej uczestników. Krytyczne głosy odnoszące się do wydarzeń z 1989 r.

skłaniają nas każdorazowo do refleksji nad tematem pojednania. Ważne jest, aby unikać mitologizowania tego procesu w relacjach polsko-niemieckich, wchodzenia w tzw. „kicz pojednania”. Trudno nam jednocześnie pogodzić się z wyolbrzymianiem realnych trudności, które towarzyszyły temu procesowi czy też kwestionowaniem jego osiągnięć. Dlatego z tym większym zaangażowaniem wkraczamy w kolejny rok naszej aktywności, gotowi by działaniami dowodzić, że wartości, które złożyły się na fenomen „ducha Krzyżowej”, są nie tylko żywe, ale wciąż ważne i uniwersalne.

Rok 2017 to rok zmian personalnych w Fundacji. W ciągu roku ewoluowała kilkakrotnie formuła Zarządu (trzyosobowy i dwuosobowy). Zachodziły też zmiany w jego składzie. W drugiej połowie roku pracę w Fundacji, po 12 latach, zakończyła Monika Kretschmann – dyrektor Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży oraz członek Zarządu. Z końcem grudnia z Fundacją pożegnał się również dotychczasowy prezes – Rafał Borkowski, który z Krzyżową był związany przez 20 lat. W pierwszej połowie 2017 r. wybrana została nowa Rada Fundacji, a pod koniec roku odbył się konkurs na stanowisko członka Zarządu. W jego wyniku funkcję tę na początku 2018 r. objął ma Bernard Skiba.

Zachęcam Państwa do zapoznania się z podziękowaniami, jakie obu wieloletnim pracownikom Krzyżowej, złożyła Rada Fundacji „Krzyżowa” (str. 5).

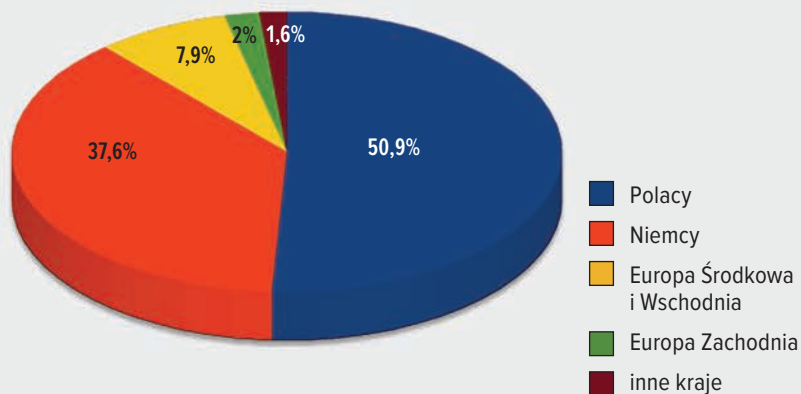
Mamy nadzieję, że tegoroczny numer „Roku w Krzyżowej” będzie dla Państwa interesujący. Może niektóre artykuły sprawią, że dostrzeżecie Państwo aktywność Fundacji w nowych dla siebie obszarach, a inne – skłonią do refleksji i dyskusji. Niezmiennie jednak polecamy się Państwu uwadze i życzliwości. I zachęcamy do wspólnego działania na rzecz porozumienia i dialogu w kolejnym roku.

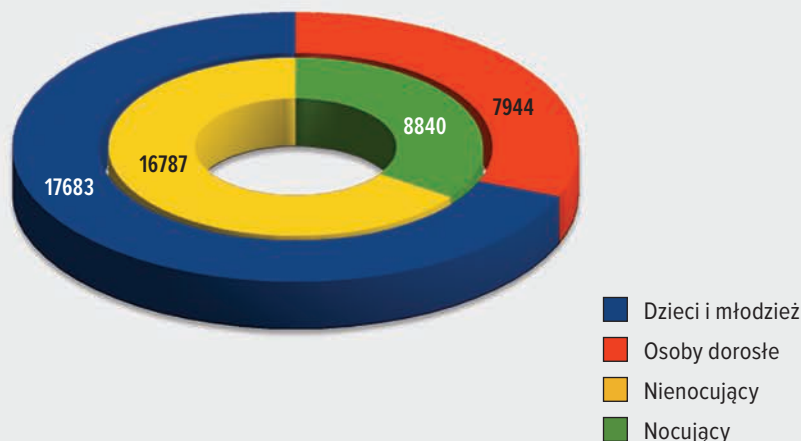
Spis treści

Słowo wstępne	3
ROK 2017 – TEMATY I WYZWANIA	
500 lat Reformacji	30
Wyzwania dla Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży w Krzyżowej w kontekście aktualnej sytuacji w Europie	32
Jaką rolę odgrywa dziś pojednanie?	36
Rozmowa z Konsul Generalną Niemiec we Wrocławiu – panią Ulrike Knotz	38
PUBLIKACJE FUNDACJI „KRZYŻOWA”	
Publikacje wydane przez Fundację „Krzyżowa” w 2017 r.	40
WARTO PRZECZYTAĆ	
Listy na pożegnanie, Helmuth James i Freya von Moltke	42
Krzyżowa ponownie (od)czytana, Krzysztof Ruchniewicz	43
Wspólna droga, wspólny duch. Fundacja „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego 1989-1998, Annemarie Franke	44
(Nie)obecne dziedzictwo. Rozważania o Kręgu z Krzyżowej	46
POŻEGNANIA	
Śp. Wanda Czaplinska	47
Kanclerz dwóch zjednoczeń	48
Międzynarodowe Centrum Konferencyjne	51
Partnerzy i sponsorzy	52
Kontakt	53
Gremia	54

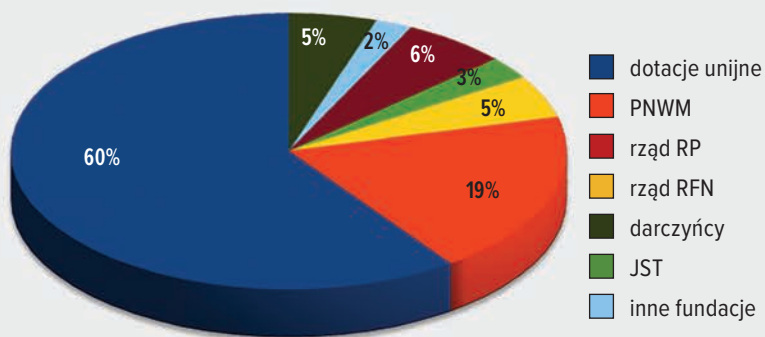
Struktura geograficzna gości nocujących
(łącznie 8840 os.)

Goście
(łącznie 25627 os.)

Suma dotacji na działalność programową
(łącznie 6 725 587,48 PLN)

Bernard Skiba członkiem Zarządu Fundacji „Krzyżowa” od 2018 r.

W drugiej połowie 2017 r. odbył się konkurs na stanowisko członka Zarządu Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. W wyniku procesu rekrutacyjnego komisja rekomendowała na stanowisko w Zarządzie Pana Bernarda Skibę.

Bernard Skiba jest absolwentem ekonomii (marketing i handel detaliczny) na Uniwersytecie w Essen. W 1998 r. obronił pracę dyplomową analizując strategię niemieckich firm handlowych wchodzących na rynek polski. W latach 1993-1994 organizował wymianę młodzieży polsko-niemieckiej pomiędzy diecezjami Essen i Koszalin. W latach 2002-2009 założył i rozwinął w Polsce pierwszą sieć serwisową na zasadach franszyzy pod nazwą Arconet. Od roku 2004 działa także jako niezależny doradca w firmach oraz samorządach. Od pięciu lat jest często cytowanym ekspertem w zakresie nowej ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminach.

2017 rokiem zmian

Podziękowania dla Moniki Kretschmann i Rafała Borkowskiego od Rady Fundacji „Krzyżowa”

prof. UW dr hab. Waldemar Czachur
Ole Jantschek

Przewodniczący Rady Fundacji „Krzyżowa”
Wiceprzewodniczący Rady Fundacji „Krzyżowa”

Podziękowania dla Moniki Kretschmann od Rady Fundacji „Krzyżowa”

W październiku 2017 roku, po dwunastu latach, Monika Kretschmann zakończyła pracę w Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. Jako szefowa Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży (MDSM) i członek Zarządu rozwijała z pasją i entuzjazmem działalność MDSM i przyczyniała się do rozwoju całej Fundacji.

Przez wiele lat Monika Kretschmann była zawsze na miejscu niezawodną osobą kontaktową i reprezentowała Fundację „Krzyżowa” w obszarze polsko-niemieckiej i europejskiej wymiany młodzieży. Jako praktyk edukacji pozaformalnej, znała potrzeby i zainteresowania grup przyjeżdżających do Krzyżowej. Rozbudowała nowe i stabilne partnerstwa. Szczególnie interesowały ją projekty artystyczne, pedagogiczne, kreatywne i integracyjne, które umożliwiają młodym ludziom z różnych środowisk udział w międzynarodowych wymianach młodzieży.

Dzięki swoim umiejętnościom organizacyjnym, umiejętności planowania i skuteczności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację projektów, MDSM pełnił swoją rolę największego działu i tym samym stał się silnym filarem dla całej Fundacji – zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym. Swoją pracę prowadziła w sposób partnerski i wartościowy, dzięki czemu pracownicy pedagogiczni mogli aktywnie uczestniczyć w organizacji i tworzeniu koncepcji MDSM.

Pragniemy podziękować Monice Kretschmann za wykonaną przez nią pracę i jej nieoceniony wkład w rozwój Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. Życzymy jej wszystkiego najlepszego na przyszłość.

Podziękowania dla Rafała Borkowskiego od Rady Fundacji „Krzyżowa”

Z końcem 2017 roku swoją pracę w Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego zakończył Rafał Borkowski, dotychczasowy prezes zarządu. Rafał Borkowski związany był z Krzyżową od początku, najpierw jako wolontariusz i członek wrocławskiego KIK-u przy przygotowaniu Mszy Pojednania w 1989 roku, potem jako uczestnik obozów letnich w roli trenera, później angażował się społecznie w Komisji Obozowej, a w 1996 roku został wybrany do Rady Fundacji i (pracującego również społecznie) Zarządu. Od 1 stycznia 2000 roku został zatrudniony jako etatowy pracownik Fundacji. Początkowo jako dyrektor ds. programowych, a od 2004 roku jako dyrektor zarządzający, a później członek Zarządu i jego prezes.

Dzięki swojemu talentowi organizacyjnemu i ogromnej determinacji wyprowadził Fundację z jej największego kryzysu finansowego. Swoim zaangażowaniem przyczynił się do profesjonalnego i stabilnego działania Fundacji. Jego skuteczność i kreatywność pozwoliły mu uczynić Krzyżową bardziej rozpoznawalną na Dolnym Śląsku, w Polsce i Niemczech.

W imieniu Rady Fundacji dziękujemy Rafałowi Borkowskiemu za jego nieocenione zaangażowanie na rzecz Fundacji „Krzyżowa”, a tym samym na rzecz pogłębienia europejskiego dialogu, przede wszystkim polsko-niemieckiego. Spotkania młodych Europejczyków w Krzyżowej były dla niego tak samo ważne jak edukacja obywatelska i historyczna. Rafał Borkowski odpowiedzialnie i z wielkim oddaniem dbał o Fundację w każdym wymiarze – od pielęgnacji jej duchowej spuścizny, przez zbudowanie profesjonalnego zespołu, po opiekę nad kompleksem budynków wymagających ciągłego remontu. To wszystko wydaje się nam dzisiaj takie oczywiste, a jeszcze 10 lat temu powodzenie tych działań było wielką niewiadomą. Rafał Borkowski napisał ważny rozdział w historii Krzyżowej.

Po wielu latach pracy na rzecz Krzyżowej Rafał Borkowski podjął nowe wyzwania zawodowe. Życzymy mu na nowym polu wiele sukcesów.

Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży Fundacji „Krzyżowa”

Reagując na wyzwania społeczne, szukamy nowych rozwiązań i nowych partnerstw

Anna Kudarewska | p.o. Kierownika MSDM Krzyżowa

Rok z MDSM to dużo liczb – 107 zrealizowanych projektów, ponad 3800 osób, które w nich uczestniczyły, przeszło 15 300 spędzonych w Krzyżowej osobodni, blisko 4 200 godzin warsztatowych, ponad 100 ryz papieru zużytego na wydruk materiałów edukacyjnych, 8 pedagogów i pedagogek, 9 wolontariuszy i wolontariuszek, 2 praktykantki.... Ale liczby i tabelki nie zawsze oddają jakość. Mimo że nawet według wskaźników systemu BSC (*Balanced scorecard*/Zrównoważona karta wyników – narzędzie zarządzania strategicznego stosowane w Fundacji) jakość jest wyrażana poprzez liczbę (w 2017 – 98% zadowolenia z uczestnictwa w projektach MDSM), to dla zespołu MDSM jakość to coś więcej. To relacje z uczestnikami i uczestniczkami naszych projektów, współpraca z ich opiekunami i opiekunkami, budowanie zaufania w grupie, która próbuje przejść razem przez wspólne i indywidualne od-

krycia, zmagania się z niespodziankami, odkrywanie nieznanego obszaru tożsamości swojej i innych. To także różne fazy procesu grupowego, czasem konflikty, ich wspólne rozwiązywanie i czerpanie z tego doświadczeń. To czas spędzony na korytarzach między pokojami i każda refleksja na koniec intensywnego dnia. To każde ziarno otwartości na nowe światy, zasiane wśród młodzieży. To również długie rozmowy w zespole MDSM o tym, co jeszcze usprawnić i ulepszyć. To tysiące przyjaźni kontynuowanych po projektach i łyż pożegna-

nia przed autobusem ruszającym z parkingu.

O jakości naszej pracy świadczą też tysiące zdjęć i selfie robionych w Krzyżowej i umieszczanych w mediach społecznościowych, a między nimi to, które wygrało konkurs na selfie z projektu finansowanego przez Erasmus+. Olga Skliarska, uczestniczka projektu MigrARTion, realizowanego w ramach Polsko-Ukraińskiej Rady Wymiany Młodzieży, zajęła ze swoim zdjęciem I miejsce w kategorii „Rezultaty projektu”. Projekt MigrARTion był refleksją nad kwestią migracji oraz próbą jej wyrażenia poprzez dzieła wykonane w trzech technikach artystycznych – ceramice, grafice oraz filmie. Nie był to jedyny projekt poświęcony tej tematyce. Pojawiła się ona także na polsko-niemiecko-izraelskiej wymianie szkolnej – w kontekście poznawania osobistych historii migrantów i migrantek oraz na polsko-niemiec-

ko-greckim projekcie „Together for Europe”, podczas którego młodzież w grze symulacyjnej wcielała się w przedstawicieli krajów UE, próbujących rozwiązać kryzys azylowy podczas obrad Rady Europejskiej.

W tym roku po raz pierwszy w Krzyżowej, przy współpracy z praktykantkami z PNWM, odbyła się unikalna, bo dwunarodowościowa i dwujęzyczna, polsko-niemiecka Żywa Biblioteka jako część wymiany szkolnej. Była to niebywała lekcja tolerancji i akceptacji dla otaczającej nas odmienności. Żywe Książki, takie jak: Niewidoma Buddystka, Osoba Dorosła z ADHD, Osoba Niskiego Wzrostu, Feministka, Osoba Żyjąca z HIV, Uchodźca, dzieliły się z młodzieżą doświadczeniami przedstawicieli grup mniejszościowych narażonych na dyskryminację.

Naszą odpowiedzią na aktualną sytuację wzmagającej się działalności ruchów radykalnych (m.in. zjazd członków organizacji neonazistowskich w marcu 2017 w Grodziszczu) był projekt realizowany wspólnie z Kreisau-Initiative e.V. – „Ekstremizm w Niemczech i Polsce. Metody, podejścia i dobre praktyki w edukacji pozaformalnej”. Podczas tego wydarzenia przyglądaliśmy się ekstremizmowi prawnicowemu oraz islamskiemu. W tej pogłębionej refleksji towarzyszyli nam zaproszeni goście, którzy

sami byli w przeszłości członkami radykalnych grup, a którym udało się wydostać z tego środowiska. Poznawszy ich osobiste historie, zastanawialiśmy się z edukatorami i edukatorkami z Polski i Niemiec, jak uchronić młodzież przed pokusą radykalizacji. Poznawaliśmy też innowacyjne metody pracy rozwijające dialog i demokratyczne podejście do różnic światopoglądowych.

Nie zapomnieliśmy też o przeszłości. Oprócz często pojawiającego się w projektach młodzieżowych odwołania do dziedzictwa Kręgu z Krzyżowej i historii pojednania polsko-niemieckiego, kontynuowaliśmy tradycję workcampów. Od 29 lipca do 12 sierpnia 2017 r., we współpracy z Volksbund Deut-

sche Kriegsgräberfürsorge e.V., zrealizowany został projekt „Kto nie szanuje zmarłych, ten nie szanuje życia”, dofinansowany w ramach Programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – „Wolontariat dla dziedzictwa”. Na dawnym cmentarzu ewangelickim w Dzierżonowie wykonano prace porządkowe i renowacyjne oraz umieszczono pamiątkową tablicę. Swoją pracą, grupa polsko-niemieckiej młodzieży, chciała przyczynić się do zachowania śladów pamięci o wielokulturowej historii Dolnego Śląska. Poza pracą na cmentarzu, grupa uczestniczyła w warsztatach o tematach międzykulturowo-historycznych. Projekt był wspierany przez Biskupa Waldemara Pytla – proboszcza parafii ewangelicko-augsburskiej w Świdnicy (Kościół Pokoju) oraz Urząd Miasta w Dzierżonowie.

Wśród 4 szkoleń dla nauczycieli i nauczycielek, realizujących wymiany młodzieży, tradycyjnie znalazły się osoby z Ukrainy, a także – po raz pierwszy w historii – odbyło się seminarium z udziałem przedstawicieli szkół z Rosji. To doświadczenie daje nam nowe możliwości rozwoju pracy pedagogicznej MDSM z kolejnymi szkołami oraz szansę na tworzenie nowych partnerstw.

Miejsce Pamięci Fundacji „Krzyżowa” Powiązanie i przekaz

Dominik Kretschmann | Kierownik Miejsca Pamięci Fundacji „Krzyżowa”

Grudzień 2017, centrum edukacyjne w południowych Niemczech, na widowni głównie studenci, którzy będą słuchać wykładu o Krzyżowej jako polsko-niemieckim miejscu pamięci. Można sobie zadać pytanie: czy Krzyżowa jest właśnie polsko-niemieckim miejscem pamięci,

może nawet – budującym wspólną tożsamość polsko-niemieckim *lieu de mémoire*? Wydane przez Hansa Henninga Hahna i Roberta Trabę monumentalne wręcz dzieło na temat polsko-niemieckich miejsc pamięci, zawiera także tekst o Krzyżowej – zaliczamy się więc do „oficjalnego kanonu”. Kiedy spojrzy się jednak na opisane w tych czterech tomach miejsca pamięci, można zauważyć, że chociaż wszystkie łączą Polaków i Niemców, to nie tworzą wspólnej tożsamości, opowiadając za ledwie jedną polską i jedną niemiecką historię, a więc narodowo podzielone narracje ze wspólnymi punktami zaczepienia. W podobny sposób rozwija się narracja o Krzyżowej. Z jednej strony – ruch oporu, z drugiej – Msza Pojednania. To dwa punkty zaczepienia z Krzyżową, przy czym ten pierwszy jest raczej niemiecki, a drugi – bardziej polski, prawie nieistniejący w niemieckiej pamięci zbiorowej. Te narodowe narracje mają jednak często na siebie wzajemny wpływ, a nawet splatają się ze sobą. Takimi fenomenami, z szerszej, europejskiej perspektywy, zajmowało się 15. Wschodnio- i Zachodnioeuropejskie Seminarium Miejsc Pamięci w Krzyżowej pod tytułem „Separacja i powiązanie: historyczne doświadczenia graniczne w Europie”. Uczestnicy brali udział w wykładach, dyskusjach i prezentacjach

projektów, zajmując się pytaniem, w jaki sposób traktowane były, lub są, separacje i powiązania w narodowych oraz etnicznych przestrzeniach granicznych.

Miejsca pamięci często, mimo woli, w swoim przekazie tworzą niepożądane granice. Dzieje się tak na przykład wtedy, gdy poruszanie się wózkem inwalidzkim lub trudności w przemieszczaniu się uniemożliwiają dotarcie do poszczególnych pomieszczeń albo gdy używane słownictwo ogranicza liczbę osób, które potrafią zrozumieć podane informacje. „Pamiętać inkluzyjnie”, pod takim tytułem działał projekt kooperacyjny z instytucjami z Niemiec i Austrii, którego druga część odbyła się w 2017 r. w Krzyżowej i okolicy.

Historia w przestrzeni publicznej jest także tematem trzyletniego projektu „Applied European Contemporary History” – inicjatywy Uniwersytetu w Jenie, która łączy naukowców i działaczy społecznych z Niemiec, Bośni i Hercegowiny, Belgii i Serbii, pracujących w ramach sieci Jean Monnet nad tworzeniem treści i metod z za-

kresu Public History. Celem projektu jest ugruntowanie europejskiej historii współczesnej jako przedmiotu nauczanego w Europie w ramach historii w przestrzeni publicznej. Miejsce Pamięci Fundacji „Krzyżowa” jest w tym projekcie społecznym partnerem z Polski.

Public History jest elementem życia codziennego w Krzyżowej, choćby poprzez naszą wystawę „Odwaga i pojednanie”. Podczas projektu, realizowanego wspólnie przez Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży i Miejsce Pamięci, studenci stworzyli strukturę i opracowali materiały do przewodnika multimedialnego, towarzyszącego tej wystawie. Celem przedsięwzięcia było wzbogacenie ekspozycji w dodatkowe, uzupełniające treści. Polsko-niemiecka historia zbliżenia i pojednania, opowiedziana przez wystawę, ma się tym sposobem stać jeszcze bardziej dostępna. W 2018 roku każdy odwiedzający będzie mógł zapoznać się z tym dodatkowym wymiarem wystawy za pomocą smartfona lub wypożyczonego tableta. Niektóre rzeczy potrzebują po prostu trochę czasu.

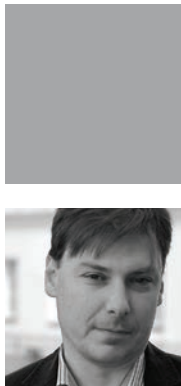
Podobnie sprawa ma się z niemieckim tłumaczeniem książki „Skąd my tu”, wydanej w 2017 roku, która zawiera wspomnienia wysiedlonych. Książka, będąca inicjatywą Towarzystwa Przyjaciół Krzyżowej we Wrocławiu, została wydana pod patronatem Fundacji „Krzyżowa” i ukazała się w języku polskim już na początku lat 90-tych. W czasach, gdy istniała już niezliczona ilość książek na temat wygnania Niemców, celem tej książki było danie głosu też „repatriantom”, polskim wygnańcom, których historia przez wiele lat nie mogła być opowiedziana w PRL-u i tylko przez niewielu była słuchana w Niemczech. Od początku celem było wydanie tłumaczenia wspomnień także, a może szczególnie, w języku niemieckim.

I na tym przykładzie widać bardzo wyraźnie, że Krzyżowa jest bez wątpienia polsko-niemieckim miejscem pamięci w sensie naszkicowanym wcześniej: jako laboratorium polsko-niemieckiej narracji, które rozwija się z dnia na dzień, a także jako miejsce europejskie, które zrodziło się z długotrwałej inicjatywy polsko-niemieckiej i ciągle się przetwarza.

Akademia Europejska Fundacji „Krzyżowa” Dziedzictwo Kręgu z Krzyżowej i międzynarodowa refleksja nad pojednaniem

dr Robert Żurek | Członek Zarządu, Dyrektor Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”

Akademia Europejska w bieżącym roku podjęła się organizacji szeregu działań, dla których punktem wyjścia była historia Kręgu z Krzyżowej. Potrzeba ponownego namysłu nad historią tej grupy, jak i nad pytaniem, na ile aktualne jest ich dziedzictwo, było powodem, dla którego Akademia, we współpracy z Fundacją Konrada Adenauera, zrealizowała międzynarodowy, multidyscyplinarny projekt pt. „Dziedzictwo Kręgu z Krzyżowej dla współczesnej Europy”. Do udziału w projekcie zaproszono kilkunastu ekspertów z Polski i Niemiec, którzy podjęli się udzielenia odpowiedzi na pytanie, które z elementów programu i działalności Kręgu z Krzyżowej mają aktualny wymiar i mogą pomóc w kształtowaniu kultury dialogu, współpracy ponad podziałami i solidarności międzynarodowej. Wyniki pracy ekspertów, w postaci artykułów i opracowań, zostały wydane w formie książkowej oraz publikacji elektronicznej (plik PDF do pobrania ze strony Fundacji).

W celu upamiętnienia przypadającej w 2017 r. 75. rocznicy I i II (a wkrótce III) spotkania Kręgu z Krzyżowej w posiadłości rodziny von Moltke, Akademia wraz z działem PR przygotowała podstronę internetową poświęconą spotkaniom w Krzyżowej, przybliżającą historię i działalność gru-

py, przebieg spotkań w Krzyżowej oraz zestawienie najważniejszych publikacji zwartych oraz publikacji dostępnych online, które podejmują tę tematykę.

Kontynuując działania, mające na celu ponownie podjęcie namysłu nad historią Kręgu z Krzyżowej, pracownicy Akademii przygotowali także kilka artykułów poświęconych tej grupie oraz pamięci o niej. Ukazały się one m.in. w Tygodniku Powszechnym oraz w Magazynie Polsko-Niemieckim „Dialog”. Przedstawiciele Akademii wygłosili również wykłady na temat Kręgu – m.in. we Wrocławiu i w Warszawie. Niezwykle ważnym projektem,

który Akademia zrealizowała we współpracy z polskim i niemieckim MSZ, było seminarium „Pojednanie i pamięć”, w którym udział wzięli studenci i młodzi absolwenci z Albanii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry, Kosowa, Macedonii, Serbii, Polski i Niemiec. Celem seminarium było dzielenie się doświadczeniem i dobrymi praktykami polsko-niemieckiego pojednania, które może stanowić inspirację dla innych narodów, próbujących odnaleźć porozumienie mimo trudnej przeszłości. Uczestnicy mieli okazję poznać historię relacji polsko-niemieckich, ale przede wszystkim skupiali się na samym procesie pojednania – co do niego

doprowadziło, kto je zainicjował i jak udało się doprowadzić te trudne relacje do etapu, gdy oba narody cieszą się wzajemnym szacunkiem i zaufaniem. To doświadczenie może stanowić inspirację i wskazówkę dla państw, w których konflikty są nadal żywe.

Akademia odpowiedzialna była także za przygotowanie dwóch paneli w ramach linii programowej „Modele pojednania” podczas 6. Edycji Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej – „Jak udało się przezwyciężyć wrogość i czy na pewno się udało? Pojednanie polsko-niemieckie w perspektywie badaczy i świadków czasu” oraz „Transfer dobrych praktyk? Pojednanie polsko-niemieckie – inspiracja dla relacji Polski z jej wschodnimi sąsiadami?”. Kongres jest miejscem spotkań tysięcy praktyków współpracy rozwojowej i transgranicznej oraz stanowi platformę dialogu środowisk nauki, kultury, edukacji, władz samorządowych i państwowych, twórców i decydentów z tej części Europy. Obecność na nim Fundacji „Krzyżowa” jest zaś dowodem, iż jest ona postrzegana nie tylko jako znaczące centrum kompetencyjne w kwestii relacji polsko-niemieckich, ale również jako ośrodek, który aktywnie włącza się w dyskusję nad koniecznością dialogu i porozumienia ponad podziałami.

Fundraising

Postaw na sukces, czyli jak wspierać polskie szkoły i instytucje

Aleksandra Królak-Wąsowicz | Kierownik działu Fundraising

Rok 2017 upłynął w dziale Fundraising pod znakiem projektów edukacyjnych. Tych realizowanych ze środków europejskich było aż 7, a ich wartość przekroczyła 8 milionów złotych!

Nasze projekty skierowaliśmy m.in. do szkół zawodowych z terenu trzech powiatów: świdnickiego, dzierżoniowskiego i wałbrzyskiego. Uczniowie i nauczyciele mogli dzięki temu wziąć udział w zajęciach specjalistycznych, kursach i szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe, stażach zawodowych oraz wyjazdach edukacyjnych. Dzięki środkom europejskim szkoły objęte wsparciem otrzymały także wyposażenie w niezbędny sprzęt, który potrzebny jest do realizacji zajęć z przedmiotów zawodowych.

Każdy projekt przewiduje wykorzystanie wypracowanych przez naszych ekspertów narzędzi edukacyjnych. Korzystamy m.in. z powstałego w latach wcześniejszych narzędzia doradztwa zawodowego „Kalejdoskop kariery”, które świetnie sprawdza się w pracy z młodzieżą na różnych poziomach edukacji.

Właśnie to narzędzie wykorzystujemy także w projektach skierowanych do szkół kształcenia ogólnego. Dzięki udziałowi w projekcie „Ligi Mistrzów na start!” młodzież z 8 szkół podstawowych i ponadpodstawowych bierze udział w zajęciach podnoszących ich kompeten-

cje kluczowe, a także w wyjazdach edukacyjnych, w giełdach pracy i wyjazdowych tytułowych ligach mistrzów, w których konfrontują swoją wiedzę z wiedzą uczniów z innych szkół. Jest przy tym dużo zabawy i ciekawych form pozaszkolnych.

Edukacja w Krzyżowej to także pamięć o Seniorach i ich potrzebach. Już po raz trzeci zrealizowaliśmy projekt w ramach programu rządowego ASOS (Aktywizacja Społeczna Osób Starszych). W naszym projekcie wzięło udział ponad 200 Seniorów, którzy zaangażowali się w działania podczas warsztatów fotograficznych, dziennikarsko-komputerowych, przewodnickich, kulinarnych, rękodzielniczych. Trenerzy – Joanna Czarnecka, Krystyna Lasek, Alicja Przepiórska, Marcin Kuc, Daniel Bodył – pracowali nad umiejętnością wyrażania siebie, odkrywania swoich mocnych

stron, nad gotowością do zmiany, empatią, asertywnością, odwagą w byciu „tu i teraz” naszych Seniorów. Aktor Teatru Narodowego w Warszawie – Oskar Hamerski, wszedł w niezwykle teatralną interakcję z Seniorami, którzy pozna-

wali sztukę improwizacji, wyrażania i nazywania emocji. W ramach projektu, podczas wakacji, odbyły się wyjątkowe warsztaty – międzypokoleniowe spotkanie komunikacyjno-teatralne. Wraz z Oskarem, Juniorzy i Seniorzy, pracowali nad wspólnym projektem teatralno-filmowym, którego efektem było powstanie materiału „Moja i twoja historia”. Była i bogata oferta edukacyjna – warsztaty dziennikarskie prowadzone przez Aleksandrę Królak-Wąsowicz, dzięki którym Seniorzy nagrali swoje wspomnienia w formie wywiadów, a następnie utrwaliли w formie publikacji.

Pod okiem fotografa i dziennikarza Krzysztofa Żarkowskiego powstał niezwykle kalendarz. Seniorzy prowadzili nas także swoimi ścieżkami, podczas warsztatów przewodnickich. Całość miała wymiar międzypokoleniowy, bowiem do części warsztatów zaangażowaliśmy młodzież, która mogła czerpać pełnymi garściami z wiedzy i doświadczenia Seniorów. Korzyści zresztą były obopólne. Każdy znalazł coś dla siebie. W wyniku projektu powstało Centrum Wolontariatu Senioralnego, w działanie którego zaangażowało się 12 Seniorów Wolontariuszy.

Krzyżowa to także miejsce, w którym powstają nowe metody pracy. Czerpiąc z wiedzy i doświadcze-

nia naszych niemieckich partnerów wypracowujemy narzędzia, które mają realizować ważne cele społeczne: wspierać proces aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, wspierać pracę instytucji podobnych do naszej. Dwa projekty poświęciliśmy właśnie tej tematyce. Pierwszy z nich – „Aktywizacyjny triathlon”, to adaptacja niemieckiej metody AsA – aktywizacji społecznej, edukacyjnej i zawodowej młodzieży z grupy NEET (bez edukacji, wykształcenia, pracy). Dzięki tej metodzie chcemy uświadomić instytucjom rynku pracy i oto-

czenia społecznego, że najważniejszym elementem wsparcia osób wykluczonych jest współpraca międzysektorowa i realizacja długofalowego wsparcia w trzech obszarach jednocześnie. Drugi z nich to „Partnerstwo insty-

i Niemczech to sposób na zwiększenie wiedzy o korzyściach płynących z angażowania młodych ludzi w projekty, w których będą poznawać środowisko pracy i szkoły poza granicami kraju.

Realizując projekty, korzystamy z doświadczenia i wiedzy naszego zespołu. Są wśród nas trenerki, doradczynie zawodowe, specjalistki w obszarze kształcenia językowego oraz specjalistki ds. zarządzania projektami unijnymi. Każdy z projektów ma swoją historię i swoich bohaterów. Są nimi najczęściej uczniowie i nauczyciele oraz osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, jak choćby podopieczni Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nowej Rudzie, którzy dzięki jednemu z naszych projektów mogli wziąć udział w niezwykle warsztatach „Olbrzym spotyka skrzata”, podczas których rodzice ze swoimi dziećmi spędzili tydzień w Krzyżowej i uczyli się, jak ze sobą żyć, jak się komunikować. Część uczestników otrzymała możliwość zwiększenia swoich kwalifikacji, kilka osób dzięki projektowi wróciło na stałe na rynek pracy. Małymi krokami można osiągnąć wiele.

To nie koniec naszej przygody z projektami europejskimi. Już od stycznia ruszają kolejne projekty m.in. dla szkół. Tym razem nasze wsparcie trafi do szkół ze Świdnicy, Kłodzka i Walimia. Zapraszamy do współpracy i kontaktu!

Wolontariat w Krzyżowej – wspomnienie wolontariuszy

Mój rok w Krzyżowej

Clara Steinbrenner Wolontariuszka EVS (European Voluntary Service) w latach 2016-2017
Hannah Dohlen Wolontariuszka EVS (European Voluntary Service) w latach 2016-2017

Po maturze byłam pewna, że nie chcę od razu pójść na studia, ale wyjechać na wolontariat za granicę. Nie chciałam jednak angażować się w projekty o charakterze socjalnym, tylko podjąć pracę w miejscu, które także zajmuje się historią i kulturą. Tak więc się stało, że w sierpniu 2017 roku przybyłam z czterema innymi wolontariuszami do Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego i przez następne 12 miesięcy mogłam nazywać to miejsce moim domem.

My, wolontariusze, mieszkaliśmy i pracowaliśmy razem na terenie Fundacji. Razem stworzyliśmy naszą małą wspólną rodzinę. Byliśmy wrażliwi na potrzeby innych, mogliśmy też polegać na sobie i tym sposobem spędziliśmy wszyscy razem bardzo piękny rok, ucząc się wzajemnie wielu rzeczy.

W ciągu roku współpracowałam przy wielu różnych projektach. Większością z nich były polsko-niemieckie wymiany młodzieży. Były też jednak polsko-niemiecko-ukraińskie lub jeszcze bardziej międzynarodowe wymiany, a także projekty poruszające różnicowane tematy. Wyjątkowe były polsko-niemieckie, polsko-niemiecko-ukraińskie i polsko-rosyjskie seminaria dla nauczycieli, którzy byli zainteresowani organizacją wymian młodzieżowych.

Projektem, który sprawił mi najwięcej przyjemności był polsko-niemiecki projekt teatralny. Uczestnicy mieli od 9 do 11 lat, co w porównaniu do przeciętnego wieku uczestników wymian młodzieży (15 lat), było dosyć niezwykłe. Uczniowie i uczennice z Polski przyjechali ze Świdnicy i jednym z punktów programu była wycieczka do ich szkoły. Było to dla mnie bardzo ciekawe doświadczenie, bo nigdy wcześniej nie widziałam polskiej szkoły od środka. Bardzo podobało mi się wtedy też oprowadzanie, które robiłam dla uczniów i uczennic z Niemiec. Z powodu ich wieku i jeszcze małej wiedzy historycznej, musiałam całkiem inaczej niż zwykle po-

dejsć do przygotowania oprowadzenia i na wszystko popatrzeć z innej perspektywy.

Ogólnie mogę powiedzieć, że oprowadzania historyczne po terenie Fundacji zaliczały się do zajęć, które sprawiały mi najwięcej przyjemności. Podczas roku spędzonego w Krzyżowej nauczyłam się dużo o historii tego miejsca i Polski oraz o obecnej sytuacji w tym kraju, ale także o historii Niemiec. Opowiadanie o historii Krzyżowej w dynamiczny sposób 30-osobowej grupie, przez jedną lub dwie godziny, było dla mnie na początku dużym wyzwaniem. Lecz szybko się do tego przyzwyczaiłam i znalazłam przyjemność w tym, że za każdym razem trzeba się na nowo przygotować dla grupy i dopasować do jej potrzeb.

Oczywiście, nie spędziłam całego swojego czasu w Krzyżowej. Znalazłam też czas, by lepiej poznać kraj, w którym żyłam przez ten rok. Podczas seminariów, w ramach wolontariatu europejskiego, poznałam innych międzynarodowych wolontariuszy, z którymi mogłam rozmawiać o wspólnych i odmiennych doświadczeniach,

jak i o możliwościach oraz perspektywach na przyszłość. Dużo podróżowałam i zwiedziłam wiele miast w Polsce – każde z nich było na swój sposób niezwykłe. Spędziłam też dużo czasu we Wrocławiu, gdzie uczestniczyłam w oprowadzaniach po mieście, chodziłam do muzeów, na koncerty, do kina i spędzałam czas w wielu przytulnych kawiarniach. Niestety, nie mogę powiedzieć po tym roku, że całkowicie „pokonałam” język polski. Ale przez cały rok starałam się pogłębić jego znajomość, robiłam postępy i nadal mam cel, aby pewnego dnia opanować ten piękny język i mówić nim płynnie.

Im więcej czasu mija od mojego powrotu, tym bardziej sobie uświadamiam, jak bardzo decyzja o spędzeniu roku w Krzyżowej wpłynęła na moje życie i jak bardzo ukształtowały mnie doświadczenia, które w tym czasie zdobyłam.

Cześć, jestem Hannah i w latach 2016/2017 odbyłam wolontariat europejski w Krzyżowej.

Kiedy maturę miałam już prawie w kieszeni, nie wiedziałam jeszcze dokładnie, co chciałabym robić w przyszłości. Nie chciałam iść do pierwszej lepszej pracy, więc pomyślałam, że wolontariat to dobry pomysł. Przede wszystkim chciałam dowiedzieć się, co mogłabym kiedyś w życiu robić. Jedyne czego byłam pewna, to to, że chciałabym, aby w jakiś sposób moja przyszła praca była związana z historią i polityką.

Zdecydowałam się więc przyjechać na rok do Krzyżowej. Cieszyłam się, że robię ten pierwszy krok – wyprawa z domu i poznanie nowych ludzi. Pomyślałam, że w Krzyżowej mam szansę spotkać mnóstwo nowych osób z różnych środowisk, a przy okazji nauczę się języka polskiego. Chciałam też zając się robieniem czegoś sensownego. Przed moimi oczami malował się powoli wyższy cel tego wolontariatu. Ten „wyższy cel” odczuwałam czasem, kiedy zauważałam, jak ci wszyscy młodzi ludzie, zaledwie po kilku dniach spędzonych razem, przewyżczali istniejące między nimi stereotypy. Czuję go też widząc, jak goście, którzy odwiedzali Krzyżową, byli poruszeni polsko-niemiecką historią, która pisała się w tym miejscu przez tyle lat. To ona niejednokrotnie skłaniała do podejmowania ciekawych dyskusji i autorefleksji.

Co ciekawe, to właśnie w Krzyżowej nauczyłam się dużo więcej o moim kraju niż w ciągu tych kilkunastu lat mieszkania w Niemczech. Towarzysząc młodym ludziom, np. z Polski czy innych krajów Europy, w czasie warsztatów o historii Niemiec, można się samemu dużo nauczyć. Wiele o tym rozmyślałam, nawet po powrocie. Z perspektywy czasu uważam też, że ten rok spędzony zagranicą był naprawdę wartościowy: mogłam zdobyć moje pierwsze doświadczenia wspólnego mieszkania, poznać lepiej samą siebie i otaczać się naprawdę wspaniałymi ludźmi.

Przez ten rok miałam szansę wiele się nauczyć od osób, z którymi współpracowałam. Każda z nich ma swój własny sposób podchodzenia do grup, z który-

mi pracuje, a udział przy tym procesie bardzo mnie wzbogacił. Możliwość pracy z ludźmi w różnym wieku też była ciekawa – na przykład z dziećmi pracowałam głównie w czasie warsztatów w „Stajni”, natomiast seniorom przybliżałam historię Krzyżowej w czasie oprowadzeń. Zauważyłam również, że wzrosło moje zaufanie do ludzi. Gry, opierające się na zasadzie wzajemnego „zaufania”, nie są już dla mnie takim problemem jak kiedyś. Teraz jestem bardziej wyluzowana. Dziś mocno wierzę w to, że z każdym człowiekiem na całym świecie w jakiś sposób można się dogadać.

Dziś – ponad pięć miesięcy po moim wolontariacie – zauważam czasem, jakich rzeczy się przez ten miniony rok nauczyłam. Nie było dla mnie dużym problemem przeprowadzenie się znowu do nowego miasta i rozpoczęcie tam wstępowania od nowa. Nie czułam już takiego zdenerwowania wchodząc do nowej grupy. W Krzyżowej stało się to dla mnie normalne, spotykać obcych ludzi i rozmawiać z nimi.

Teraz, w Niemczech, odpadła mi jeszcze bariera językowa i korzystam z zalet, jakie ma rozmowa w moim języku ojczystym. Muszę natomiast się przyznać do tego, że w trakcie mojego pobytu w Krzyżowej, niestety, nie nauczyłam się włączyć biegle językiem polskim. Wiem, że w dużej mierze wina leży po mojej stronie, ale patrząc wstecz uważam, że robi-

łam co mogłam i nawet poza Krzyżową naprawdę dobrze sobie radziłam.

Obie z Clarą przeprowadziłyśmy się do Erfurtu i częściej się teraz widzimy. To naprawdę zdumiewające, jak jeden rok może związać i zbliżyć ludzi. Już przed Krzyżową byłam fanką życia na wsi, więc mieszkanie tam, nie było dla mnie dużą zmianą. Jednak ten temat pojawiał się przez cały rok. Kto chce być w Krzyżowej, ten pozna wszystkie „uroki” życia na wsi.

Podsumowując, mogę naprawdę każdemu polecić taki rok wolontariatu – to spotkanie z nowymi ludźmi i odkrywanie siebie samego od nowa. Choć zostałam sobie wierna w wielu sprawach, też się zmieniłam. Ale myślę, że to jest wręcz naturalne.

KONFERENCJA PROGRAMOWA FUNDACJI „KRZYŻOWA” I KREISAU-INITIATIVE

W dniach 16-17 stycznia odbyła się w Krzyżowej konferencja programowa Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego oraz Kreisau-Initiative e.V. – stowarzyszenia, działającego w Berlinie, które wspiera działania statutowe Fundacji. Celem konferencji była wymiana doświadczeń obu partnerów, którzy realizują swoje projekty edukacji pozaformalnej w Krzyżowej oraz omówienie planów na kolejny rok. Program uwzględnił część szkoleniowo-warsztatową, wykładowo-warsztatową oraz wykładowo-dyskusyjną, podczas której gośćmi specjalnymi byli: Piotr Buras – dyrektor European Council of Foreign Relations oraz Tomasz Całka – dyrektor Gimnazjum nr 4 w Świdnicy.

SPOTKANIE GREMIÓW FUNDACJI „KRZYŻOWA”, UPAMIĘTNIENIE PIERWSZEGO SPOTKANIA KRĘGU Z KRZYŻOWEJ

8 kwietnia w Krzyżowej odbyło się spotkanie wszystkich gremiów Fundacji – Rady Nadzorczej, Rady Fundacji, Rady ds. Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży Krzyżowa oraz Komisji ds. Miejsca Pamięci i Akademii Europejskiej. Zgromadzenie się w jednym czasie tylu ważnych dla Fundacji osób było też okazją do uczczenia 75. rocznicy pierwszego spotkania Kręgu z Krzyżowej, które miało miejsce w dniach 22-25 maja 1942 roku. W trakcie spotkania odbyło się również uroczyste pożegnanie Caspara von Moltke, który zdecydował o niekandydowaniu na następną kadencję do Rady Fundacji.

„KUŹNIA MŁODYCH ARTYSTÓW”

W dniach 1-10 lipca, już po raz dziesiąty, odbył się w Krzyżowej projekt „Kuznia Młodych Artystów”. Wspólną przygodę odbyła tym razem grupa blisko 40 dzieci w wieku 10-12 lat, z Polski, Niemiec i Ukrainy. Centralnymi elementami tego wydarzenia były sztuka i różnorodność. Finałem projektu był happening w Świdnicy, podczas którego polsko-niemiecko-ukraińska grupa zachęcała mieszkańców do wspólnej zabawy. Dzieci prezentowały swoje nowe umiejętności taneczne i cyrkowe, które nabyły podczas warsztatów w Krzyżowej. Swoim rówieśnikom ze Świdnicy proponowali wspólną pracę artystyczną i zabawę.

„NOWE METODY NAUCZANIA HISTORII” – III EDYCJA PROJEKTU

W dniach 3-9 lutego w Krzyżowej odbyła się III edycja projektu „Nowe metody nauczania historii”. Tym razem uczestnikami byli studenci z Polski i Niemiec. Studenci badali i analizowali relacje polsko-niemieckie, zarówno obecne, jak i te z przeszłości. Uczestnicy poznali też zagadnienia związane z pedagogiką muzealną i zastosowali je w praktyce poprzez przygotowanie treści multimedialnego przewodnika do wystawy „Odważa i Pojednanie”.

KRZYŻOWA-MUSIC

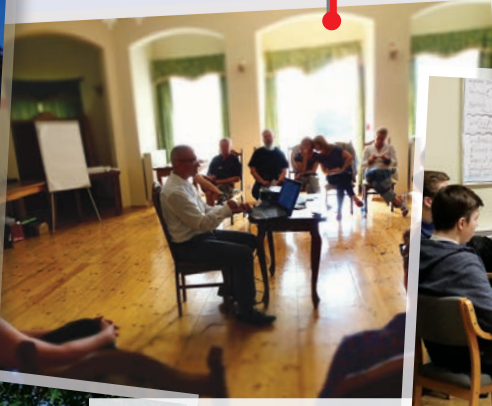
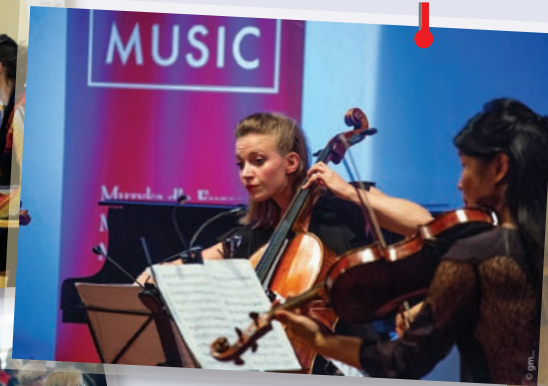
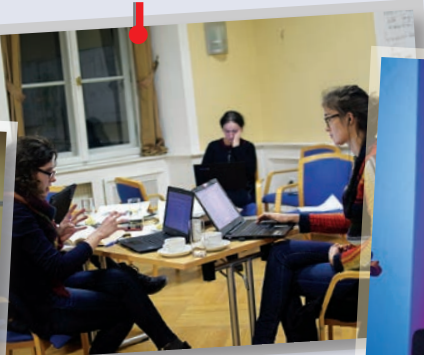
Od 15 do 27 sierpnia, już po raz trzeci, muzycy z całego świata spotkali się w Krzyżowej, aby wzorem amerykańskiego festiwalu muzyki kameralnej Marlboro-Music, wspólnie tworzyć, przeżywać i dzielić się muzycznymi doświadczeniami. Podczas tegorocznej edycji koncertu Krzyżowa-Music odbyły się w: Krzyżowej, Świdnicy, Wrocławiu, Szczawnie Zdroju oraz na Zamku Książ.

„PO-ROZMAWIAMY” – SEMINARIUM METODYCZNO-KONTAKTOWE DLA NAUCZYCIELI Z POLSKI I ROSJI

W dniach 21-26 sierpnia 2017 odbyło się szkolenie metodyczno-kontaktowe dla nauczycieli z Polski i Rosji „Po-Rozmawiajmy”. Stanowiło ono platformę, dzięki której doszło do spotkania nauczycieli z Polski i Rosji, zainteresowanych realizacją projektów z udziałem młodzieży z obu krajów. Uczestnicy ukończyli seminarium wyposażeni w narzędzia potrzebne do realizacji polsko-rosyjskich spotkań młodzieży i umożliwiające szkołom poszerzenie oferty edukacyjnej oraz budowanie wśród młodzieży i lokalnej społeczności atmosfery porozumienia między obydwojema krajami.

POLSKIE RODZINY W WIRZE HISTORII

W dniach 10-17 grudnia odbyło się pierwsze spotkanie w ramach projektu „Polskie rodziny w wirze historii”. W warsztatach, wykorzystujących elementy dramy, wzięła udział młodzież polonijna z Winnicy (Ukraina) oraz uczniowie Szkoły Podstawowej nr 10 w Biławie (dolnośląskie). Na zakończenie spotkania uczestnicy zaprezentowali przygotowane przez siebie przedstawienie.

II EDYCJA PROJEKTU „TRADYCJA ŁĄCZY POKOLENIA”

20 kwietnia, w ramach II edycji projektu „Tradycja łączy pokolenia”, odbyła się konferencja szkoleniowa. Seniorom, uczestnikom projektu, zaprezentowany został szczegółowy program działań zaplanowanych na cały rok. Chętni mogli zadeklarować swój udział m.in. w warsztatach: przewodnickim, dziennikarsko-komputerowym, teatralnym, a także dołączyć do grupy „Seniorów Wolontariuszy”.

NOWA RADA FUNDACJI

W czerwcu 2017 r. wybrana została nowa Rada Fundacji „Krzyżowa”. Przewodniczącym Rady został prof. UW dr hab. Waldemar Czachur, a zastępcą przewodniczącego – Ole Jantschek. Lista członków nowej Rady Fundacji znajduje się na 54 stronie.

PREZENTACJA POLSKO-NIEMIECKIEGO PODRĘCZNIKA DO HISTORII W KRZYŻOWEJ

20 listopada, Anna Zalewska – Minister Edukacji Narodowej oraz Britta Ernst – Minister Edukacji, Młodzieży i Sportu Kraju Związkowego Brandenburgia wzięły udział w prezentacji II tomu podręcznika pt. „Europa – nasza historia”. Panie minister spotkały się również z młodzieżą z Polski, Niemiec i Ukrainy.

IV MIĘDZYPOKOLENIOWY BIEG POJEDNANIA

28 września br., na terenie Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego, odbył się IV Międzypokoleniowy Bieg Pojednania „Rodzina bez przemocy”. Jak co roku – frekwencja była imponująca. Wszyscy zawodnicy z pełnym zaangażowaniem podeszli do zawodów. Spotkanie było pełne emocji – zarówno tych sportowych, jak i tych wynikających ze spotkań i wspólnej zabawy.

PROMOCJA „LISTÓW NA POŻEGNANIE” WE WROCŁAWIU

17 listopada we wrocławskiej Barbarze (ul. Świdnicka 8) odbyło się spotkanie poświęcone publikacji „Listy na pożegnanie” Helmutha i Freyi von Moltke. W dyskusji o książce wzięli udział: dr Annemarie Franke, prof. Krzysztof Ruchniewicz, dr Robert Żurek oraz dr Agnieszka von Zanthier.

Klub Inteligencji Katolickiej w Warszawie

Historia i terażniejszość

Maryna Czaplinska Członek Zarządu Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie,
Członek Rady Fundacji „Krzyżowa”

Klub Inteligencji Katolickiej w Warszawie jest stowarzyszeniem, które powstało na fali odwilży październikowej w 1956 roku. Obok warszawskiego KIK-u powstały w tym czasie także Kluby w Poznaniu, Wrocławiu, Toruniu i Krakowie. Dziś działa około 30 KIK-ów w całej Polsce, które pozostają niezależnymi i samodzielnymi organizacjami o różnorodnym charakterze.

Skupiamy osoby pragnące w sposób świadomy i odpowiedzialny przeżywać powołanie ludzi świeckich. Jesteśmy niezależni od władz państwowych i od hierarchii kościelnej, choć działamy w porozumieniu z naszym biskupem. Do swojej działalności czerpiemy inspirację z dokumentów II Soboru Watykańskiego. Naszym fundamentem jest nurt katolicyzmu społecznego i intelektualnego zakorzenionego w przedwojennym środowisku Odrodzenia, w duchu dzieła Lasek, w personalizmie chrześcijańskim. Działamy w poczuciu odpowiedzialności ludzi świeckich za Kościół i za świat oraz w postawie ekumenicznej.

Przez okres PRL środowisko Klubu Inteligencji Katolickiej, wraz z krakowskim „Znakiem”, „Tygodnikiem Powszechnym” i „Więzią”, było przestrzenią swobodnej wymiany myśli, debaty obywatelskiej oraz dialogu. Wraz z czterema innymi Klubami KIK, Klub warszaw-

ski był przez wiele lat jedyną autentyczną organizacją katolików świeckich, oficjalnie zarejestrowaną przez władze państwowe PRL. Kluby były zaangażowane w obronę praw człowieka (Komitet Obrony Robotników), powstawanie i rozwój NSZZ „Solidarność”, pomoc internowanym, przywracanie demokracji i wolności w Polsce w 1989 roku (przedstawiciele KIK w ramach reprezentacji „Solidarności” zasiadli przy Okrągłym Stole), pojednania polsko-niemieckiego, wreszcie – w proces integracji europejskiej. Po roku 1989 KIK kontynuował swą działalność jako swego rodzaju kuźnia postaw obywatelskich, formując, szczególnie młodzież, do aktywnego działania na rzecz dobra wspólnego. Ważnymi postaciami historii warszawskiego Klubu

byli i są m.in.: Halina Bortnowska, Stanisław Broniewski, Izabela i Paweł Broszkowscy, prof. Krzysztof Byrski, prof. Bohdan Cywiński, prof. Kazimierz Czaplinski, bp Bronisław Dembowski, Andrzej Dobrucki, Izabela Dzieduszycka, ks. Tadeusz Fedorowicz, dr Stanisława Grabska, Stanisław Jankowski, prof. Jerzy Kłoczowski, dr Stanisław Latek, prof. Stanisław Luft, Anna i Krzysztof Łoskotowie, Tadeusz Mazowiecki, Wanda Ossowska, Hanna Łowiecka-Przeciszewska, Anna Radziwiłłowa, Władysław Rodowicz, Paweł Rościszewski, Krystyna Sieroszewska, Zygmunt Skórzyński, prof. Stefan Świeżawski, dr Krzysztof Śliwiński, prof. Andrzej Święcicki, Kordian Tarasiewicz, Jan Turnau, Zofia i Andrzej Wielowieyscy, Stefan Wilkanowicz, Stanisław Woł-

Foto: Julia Rościszewska

siecki, prof. Jacek Woźniakowski, Henryk Wujec, Alina Zan, dr Krzysztof Ziołkowski.

Środowisko KIK jest wciąż aktywnym i dynamicznym ośrodkiem formacji katolików świeckich. Od blisko sześćdziesięciu lat prowadzimy stałe programy formacji dzieci, młodzieży i studentów, wychowując do świadomej i odpowiedzialnej troski o kształt naszego chrześcijaństwa, o Kościół, Polskę, życie publiczne i polityczne. W ramach najliczniejszej w warszawskim Klubie Sekcji Rodzin – zrzeszającej ponad tysiąc osób – dzieci i młodzież, poprzez regularne, trwające cały rok, spotkania, a także wakacyjne i zimowe obozy stacjonarne i wędrownie, rekolekcje, spotkania tematyczne i szkolenia oraz pracę na rzecz samotnych i ubogich, dorastają w wierze chrześcijańskiej i w postawie odpowiedzialnej troski za świat. Między innymi dzięki tego rodzaju pracy na rzecz dobra wspólnego i poprzez wychowanie do permanentnego rozwoju i pracy nad sobą, wielu wychowanków i członków naszego środowiska poświęciło się pracy w administracji publicznej czy organizacjach sektora pozarządowego.

Klub Inteligencji Katolickiej jest środowiskiem, dla którego bardzo

ważna jest praca na rzecz porozumienia i jedności, zarówno tej wewnątrz wspólnoty narodowej, jak i porozumienia między narodami. Naszą szczególną troską jest jedność wszystkich chrześcijan, dialog międzyreligijny oraz porozumienie polsko-żydowskie.

Dziś KIK warszawski pozostaje dużym i uznanym stowarzyszeniem, które zrzesza blisko dwa tysiące członków i kilka tysięcy osób w całym naszym środowisku, setki rodzin i kolejne pokolenia warszawskiej katolickiej inteligencji. Jesteśmy jedynym KIK-iem w Polsce, w którym znajdują swoje miejsce młodzież i dzieci. Klub organizuje w ciągu roku ponad czterdzieści obozów, w których uczestniczy około tysiąca dzieci oraz młodych ludzi, wspieranych przez setkę wolontariuszy-wychowawców. W Klubie działają liczne sekcje tematyczne – dziecięce, młodzieżowe i dla rodzin (Sekcja Rodzin, Drum Bun, Sekcja Emaus), sekcje inicjujące i wspierające współpracę międzynarodową (Sekcja Wschodnioeuropejska, Sekcja Współpracy z Katolikami na Wschodzie, Sekcja Polsko-Niemiecka), sekcje turystyczne (Sekcja Wigierska, Klub Żeglarski „Santa Maria”, Sekcja Kulturalno-Turystycz-

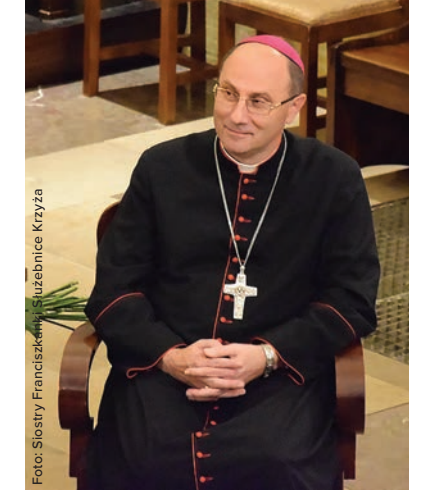

Foto: Siostry Franciszkańskie, Służebnice Krzyża

na), magazyn „Kontakt” (dostępny w ogólnopolskiej sieci sprzedaży) i inne (chór „Ars Cantata”, Sekcja Esperanto, Starszy Ekumenista). Organizujemy wykłady, spotkania dyskusyjne, wyjazdy zagraniczne, inicjujemy debaty na tematy społeczne.

24 października 2017 roku, w trakcie uroczystości wręczenia przez warszawski KIK Nagrody „PONTIFICI – Budowniczemu Mostów”, którą przyznajemy od 11 lat *za zasługi w szerzeniu wartości dobra wspólnego, dialogu i poświęcenia na rzecz bliźnich*, ksiądz arcybiskup Wojciech Polak, metropolita gnieźnieński i Prymas Polski, Laureat Nagrody za rok 2017, powiedział: „Dziękując w tej Eucharystii za wszystkich, którzy tę szczególną wspólnotę ducha tworzą, chciałbym życzyć, byście bogaci tym, z czego wyrastacie, co jest waszym doświadczeniem – umiłowanie prawdy, dobra i piękna, umiłowanie ludzkiego ducha – potrafili dalej w tym dobru wzrastać. Bądźcie ludźmi, jak mówi papież Franciszek, którzy są misjonarzami nadziei, a nie prorokami nieszczęść. Bądźcie tymi, którzy niosą nadzieję, którzy tą nadzieję budzą w ludzkich sercach, i którzy ją umacniają we własnym życiu, w życiu waszych rodzin, waszych wspólnot i naszego Kościoła. Tego życzę i o to się z całego serca modłę”. <https://www.facebook.com/KIK.warszawa/>

Foto: KIK Warszawa

Stowarzyszenie Kreisau-Initiative

Przeгляд najważniejszych wydarzeń w działalności w 2017 r.

Ole Jantschek Przewodniczący Zarządu Kreisau-Initiative e.V.
Nina Lüders Dyrektorka Zarządzająca Kreisau-Initiative e.V.

Tematem przewodnim tegorocznych działań stowarzyszenia Kreisau-Initiative była „Europa w budowie”. W ramach naszych trzech obszarów działań – historia współczesna i prawa człowieka, inkluzja, jak również transformacja społeczno-ekologiczna – zrealizowaliśmy ponad 50 przedsięwzięć: spotkań młodzieży, seminariów, treningów, konferencji i paneli dyskusyjnych. 85% tych wydarzeń odbyło się w Międzynarodowym Domu Spotkań w Krzyżowej, pozostałe zaś – w Berlinie, Trebnitz oraz w innych miejscach w całej Europie.

Merytorycznie nasze projekty edukacyjne poruszały w sposób wzmożony zagadnienia natury europejskiej, uwzględniając także tematy podejmowane w aktualnym nurcie dotyczącym kultury dyskusji. W tym kontekście odbył się na przykład

projekt „Together for Europe”, w czasie którego młodzież mogła bliżej poznać zasady funkcjonowania Unii Europejskiej, a dzięki grze symulacyjnej – lepiej zrozumieć mechanizmy polityki migracyjnej. W ramach treningu z zakresu pe-

dagogiki medialnej, poświęconego zjawisku mowy nienawiści w mediach społecznościowych, osoby zajmujące się na co dzień pracą z młodzieżą podjęły kwestie tzw. baniek filtrujących, efektywnych strategii na rzecz wyższej kultury

dyskusji, jak również możliwości weryfikacji faktów. W cyklu projektowym „Forum Dialog” młodzież zajmowała się własnymi historiami migracyjnymi, swoją tożsamością i religią. Konferencja „Ekstremizm w Niemczech i Polsce. Metody, podejścia i dobre praktyki w edukacji pozaformalnej” zgromadziła osoby pracujące z młodzieżą w obu krajach, które pragnęły zgłębić przyczyny radykalizacji części młodego pokolenia i pobudki stojące za członkostwem w ruchach ekstremistycznych, aby móc zapobiegać takim zjawiskom i reagować na nie we własnej pracy.

W każdym z trzech obszarów działań stowarzyszenia opracowano nowe projekty, które nawiązywały do tematu przewodniego. W ramach przedsięwzięć z zakresu historii współczesnej i praw człowieka był to cykl pod nazwą „360° Europa”, dzięki któremu rozwinęliśmy nowe dla nas podejście oparte na idei „kręgów dialogu”. Nadzrędną kwestią, jaką w nim poruszyliśmy był eurosceptycyzm. W obszarze projektów inkluzyjnych po raz pierwszy odbył się międzynarodowy Krzyżowski Włączający Festiwal Tańca. Zgromadził on w Krzyżowej młode osoby o bardzo różnorodnym pochodzeniu i zdolnościach, które połączył taniec i ruch. Zgodnie z założeniami festiwal ma być wydarzeniem cyklicznym i odbywać się raz do roku, latem. W naszym trzecim obszarze tematycznym, który pod nową nazwą – transformacja społeczno-ekologiczna – został także na nowo merytorycznie zdefiniowany, pracujemy zarówno z młodzieżą, jak i specjalist(k)ami. Młode osoby w łatwy dostępny sposób wprowadzane są w temat zrównoważonego rozwoju, a specjaliści i specjalistki poznają metody oraz dobre praktyki, które mają na celu przezwyciężenie paradygmatu wzrostu gospodarczego oraz demokratyczny, solidarny i zrównoważony model życia i ekonomii.

Praca zespołu projektowego

Praca zespołu projektowego jest bardzo intensywna i także w roku 2017 charakteryzowała ją mieszanka kontynuacji oraz nowych impulsów. Kreisau-Initiative jest postrzegane jako istotny partner w polsko-niemieckiej oraz europejskiej pracy z młodzieżą. Wskazuje na to chociażby fakt, iż Unia Europejska również w 2017 r. wspierała naszą działalność roczną dotacją operacyjną – to wsparcie, które w całej Unii udzielane jest jedynie nielicznym organizacjom. Owa dotacja wiąże się z koniecznością corocznego składania wniosków, jest jednak nieodzowna, bowiem Kreisau-Initiative nie dysponuje żadną formą wsparcia instytucjonalnego. Środki na wynagrodzenie personelu i prowadzenie biura muszą być każdorazowo proporcjonalnie pozyskiwane z poszczególnych projektów. Także dla Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (PNWM) jesteśmy, jako jej Jednostka Centralna, ważnym partnerem. Z tego względu zostaliśmy zaproszeni do udziału w spotkaniu okrągłego stołu nt. różnorodności, w czasie którego omawiano merytoryczny zakres priorytetu tematycznego PNWM na kolejne trzy lata. W obszarze mię-

dzynarodowej włączającej pracy z młodzieżą Kreisau-Initiative aktywne jest w projekcie „Wizja: Inkluzja” Biura ds. Międzynarodowej Pracy z Młodzieżą RFN (IJAB). W gronie osób reprezentujących pracę z młodzieżą, organizacje rzecznicze, środowisko naukowe i administrację, a także organizacje pomocowe dla osób z niepełnosprawnością wypracowywana jest strategia inkluzji w ramach międzynarodowej pracy z młodzieżą.

Zarząd, życie stowarzyszenia, gremia

W czasie Walnego Zgromadzenia w kwietniu 2017 r., zgodnie z harmonogramem, wybrano nowy Zarząd stowarzyszenia. Nowymi osobami w jego składzie są: Marta Kurek i Dominik Mosaiczuk. Oboje bardzo dobrze znają pracę Fundacji „Krzyżowa” oraz stowarzyszenia Kreisau-Initiative. Marta Kurek w latach 2015-2016 zastępowała Monikę Kretschmann w czasie jej urlopu macierzyńskiego na stanowisku dyrektora MDSM. Dominik Mosaiczuk pracował w latach 2009-2013 jako koordynator projektów i referent ds. edukacyjnych w Kreisau-Initiative, a wcześniej był pracownikiem Fundacji „Krzyżowa”. Oboje wspie-

► rają pozostałe osoby w składzie Zarządu, które zostały wybrane na kolejną kadencję. Są to: Annetarie Cordes, Katrin Hattenhauer, Heimgard Mehlhorn, Klaus Pumberger i Ole Jantschek (Przewodniczący). Dziękujemy serdecznie za dotychczasowe zaangażowanie Stanisławie Piotrowskiej, która nie kandydowała ponownie.

Jako gremium pracujące społecznie Zarząd odpowiada za wszystkie działania stowarzyszenia podejmowane pomiędzy Walnymi Zgromadzeniami. Istotne znaczenie ma przy tym zaangażowanie w pracę różnych gremiów w krzyżowskiej sieci: w Radzie Fundacji bądź Komisji ds. Miejsca Pamięci i Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”, Radzie Fundacji im. Freyi von Moltke dla Nowej Krzyżowej, jak również w Zgromadzeniu Wspólników Krzyżowa-Music gGmbH. Również inne osoby, własną wiedzą i kompetencjami, społecznie wspierają ważną pracę budowania tej sieci: szczególnie pragniemy wymienić w tym kontekście Klausa Prestele jako przedstawiciela stowarzyszenia w Radzie Fundacji „Krzyżowa” i Joannę Szaflik-Homann jako Wiceprzewodniczącą Rady ds. MDSM „Krzyżowa”.

Przejawem szczególnej żywotności stowarzyszenia oraz sieci przyjaciół Kreisau-Initiative było coroczne spotkanie organizowane w czasie Zielonych Świątek. Już po raz trzeci w Krzyżowej spotkały się osoby różnych generacji, które czują z tym miejscem szczególną więź, aby odkryć wszystkie jego walory i spędzić kilka wspólnych, miłych dni.

Warsztat pomysłów Kreisau-Initiative

Nasza praca zakotwiczona jest w powiększającym się środowisku wielu zaangażowanych obywatelsko społeczników. Ta symbioza była szczególnie widoczna w ramach „Warsztatu pomysłów”

w październiku 2017 roku, w Trebnitz. W czasie tego intensywnego dwudniowego spotkania członkowie i członkinie stowarzyszenia oraz osoby zaprzyjaźnione z Kreisau-Initiative, jak również jego Zarząd i zespół projektowy, zajmowali się przyszłością organizacji i naszej pracy edukacyjnej. Pod hasłem „Wspólnego rozwoju” oddaliśmy się twórczemu snuciu wizji dalszego rozwoju stowarzyszenia, kierując spojrzenie ponad bezpośrednio wyzwaniami dnia codziennego i otwierając przestrzeń, w której różnorodne doświadczenia i życzenia zespołu, Zarządu oraz pozostałych zgromadzonych osób łączyły się w jedno i umożliwiały powstanie nowej wartości. Dla wszystkich obecnych ważne było przy tym, aby taki proces był rozłożony w dłuższej perspektywie czasowej i od początku miał partycypacyjny charakter z udziałem Zarządu, zespołu projektowego oraz innych zaangażowanych osób.

„Pracownia pomysłów” uwidoczniła dwa fakty: po pierwsze w naszej pracy możemy liczyć na duży potencjał ludzki – osób, które czują się związane z Kreisau-Initiative i Krzyżową. W związku z tym istotnym tematem będzie dla nas w następnych latach zaoferowanie konkretnych możliwości zaangażowania, nowych form utrzymania kontaktu ze stowarzyszeniem na bazie rozwiązań internetowych, dalszych okazji do spotkań – na przykład w ramach zjazdów sieci bądź przy-

jęć letnich. „Pracownia pomysłów”, która dla wielu zgromadzonych była pierwszą okazją do interakcji, pokazała przy tym, że takie pomysły mogą się sprawdzić. Wszyscy bowiem mają osobiste, częściowo także bardzo formacyjne doświadczenia związane z Krzyżową. Dzielenie się tymi „krzyżowskimi opowieściami” stanowiło piękny moment weekendu. Z drugiej strony, okazało się także, że wielu z obecnych w Trebnitz z niepokojem obserwuje rozwój sytuacji politycznej w Europie, a nasza praca jest tym samym ważniejsza, niż kiedykolwiek wcześniej. Z tym związana jest konkretna kwestia, jak możemy wzmocnić spektrum naszym działań. W poszczególnych projektach i spotkaniach pragniemy umożliwić zdobywanie doświadczeń edukacyjnych, które będą dla ludzi kształtujące, ale także zapewnią oddziaływanie społeczne i obywatelskie. Dotyczy to także tego, w jaki sposób komunikujemy o własnej pracy w różnych mediach, i jaką chcemy tworzyć o tym opowieść.

Rozdzielenie tych różnorodnych zadań na barki coraz liczniejszego grona osób będzie stanowiło wyzwanie kolejnych lat. Jednocześnie także nasze własne działania chcemy przy tym poddawać refleksji i weryfikować ich zgodność z głoszonymi wartościami, choćby odnośnie postulatów w duchu transformacji społeczno-ekologicznej, inkluzyjnego i różnorodnego społeczeństwa, a także wspierania demokracji i praw człowieka. W roku 2018 postanowiliśmy to uczynić poprzez nasz nowy temat przewodni: „Odwaga do zmian – odwaga do działania”. Wieloletnia, oparta na zaufaniu współpraca z partnerami w ramach krzyżowskiej sieci jest fundamentem naszych działań i stale daje nam w nich nowe impulsy. Cieszymy się zatem na wspólne przedsięwzięcia z Fundacją „Krzyżowa” w bieżącym roku.

Fundacja im. Freyi von Moltke dla Nowej Krzyżowej

Spojrzenie na rok 2017

dr Agnieszka von Zanthier | Dyrektor Zarządzająca Fundacji im. Freyi von Moltke dla Nowej Krzyżowej

Kryzysy europejskie, zwłaszcza kryzys społeczeństw otwartych, które konfrontują nas raz po raz z pytaniem, na ile trwała jest wspólnota wartości, jaką jest Unia Europejska, nie pozostają bez konsekwencji dla profilu działalności naszej Fundacji. Nowa Krzyżowa to dla nas europejskie miejsce, budujące pomosty między przeszłością a teraźniejszością, między ludźmi a narodami i zachęcające młodych Europejczyków do solidarności, empatii i zaangażowania na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. Jako takie napawa ono – w tym położeniu i w tej sytuacji – nadzieją na to, iż młodzi ludzie, którzy internalizują dziś w Krzyżowej podstawy zasad demokracji i państwa prawa, nie będą w przyszłości wrogami i że w razie potrzeby opowiedzą się odważnie i zdecydowanie za Europą. Fundacja im. Freyi von Moltke chce razem ze wszystkimi, którzy ją wspierają, zabezpieczyć Krzyżową – dziś i w przyszłości, tak by mogła nadal prowadzić swoją ważną działalność.

Realizując ten cel Fundacja im. Freyi von Moltke od czasu swojego powstania, pod koniec grudnia 2004 roku, poczyniła wydatki opiewające już na kwotę ponad 717 287 euro, z czego ok. 367 600 euro przeznaczono na projekty i obsadę kadrową Miejsca Spotkań i Pamięci w Krzyżowej. Pozostałe środki zasiliły inne przedsięwzięcia związane z celami Fundacji „Krzyżowa” oraz działalnością w zakresie public relations, co – jak pokazują liczby uczestników i gości w Krzyżowej – przysłużyło się Miejscu Spotkań. W okresie sprawozdawczym Fundacja im. Freyi von Moltke wspierała następujące projekty (wiele z nich było projektami Kreisau-Initiative): „Forum Dialog – silni w różnorodności” (2 000 €), „360° Europe – Unia Europejska,

Helmuth Caspar von Moltke, Antje Starost, Eduard Barnstein (dystrybutor), Hans Helmuth Grotjahn i Ulrich Mathes podczas premiery filmu

(nie)udana sprawa?” (2 000 €), „Citizen Journalists on Tour 2017: Countering Hate Speech” (1500 €), Krzyżowa-Music (10 586 €) oraz „Local in Global” (1500 €). Pozostałe dotacje w łącznej wysokości 6 000 € są planowane jeszcze na 2017 rok.

Ponadto w minionych miesiącach udało nam się zrealizować kilka

projektów poświęconych dziedzictwu Kręgu z Krzyżowej. Celem naszym było przybliżenie ludziom w Niemczech – i poza ich granicami – historii Kręgu i spopularyzowanie Krzyżowej jako miejsca europejskich spotkań młodzi i europejskiego porozumienia. Do projektów tych należą prapremiery filmu „Freya – miłość w czasach oporu”, na które na początku kwietnia zaprosiliśmy do Muzeum

im. Irene i Petera Ludwigów w Kolonii oraz do kina „Arsenal” w Berlinie. Film dokumentalny poświęcony Freyi von Moltke ukończono jesienią 2016 roku. Fragmenty korespondencji między Freyą a Helmutem Jamesem von Moltke, czytane przez Ninę Hoss i jej kolegę Ulricha Mathesa, pozwalają widzom uczestniczyć w intymnej, niezwykle osobistej wymianie myśli, ►

► obrazującej silną więź obojga oraz ich głęboką miłość. W wywiadzie z Freją, przewijające się przez cały film jej silna osobowość, jej afirmacja życia i jej poczucie humoru uwiadaczniają się w szczególności w sposób. Film przyjęto wyjątkowo pozytywnie. Obejrzeć można go wciąż jeszcze w kinach studyjnych. Płyta DVD z filmem – z angielskimi i polskimi napisami – jest natomiast już do nabycia w księgarniach, a także w sklepie wysyłkowym Amazon.

W tym samym czasie wystawiliśmy razem z Fundacją 20 lipca 1944 roku, Ewangelicką Parafią

św. Piotra i Maryi Panny oraz Kościołem Pamięci pw. NMP Królowej Męczenników w Berlinie specjalną wersję Pasji wg św. Jana autorstwa Jana Sebastiana Bacha pt. „Wolność, która nosi kajdany”. W dzieło Bacha w scenicznych

fragmentach wkomponowano teksty pochodzące z procesów nazistowskich, prowadzonych przeciw jezuitcie Alfredowi Delpowi oraz przeciw ewangelikowi Helmuthowi Jamesowi von Moltke, a także fragmenty z ich pożegnalnych listów. Na przedstawienia przybyło łącznie 850 osób, w tym 90 młodych ludzi, którym to udostępniłmy bezpłatnie bilety wstępu. We wrześniu tego roku, z inicjatywy naszej Fundacji, w renomowanym krakowskim wydawnictwie ZNAK ukazały się „Listy na pożegnanie” Freyi i Helmutha Jamesa von Moltke w języku polskim.

Korespondencję skrócono na potrzeby wydawnictwa do mniej więcej 40 proc. objętości pierwotnego tekstu, wszystkie istotne jej elementy – choćby fragmenty będące wyrazem emocji, wiary i poczucia humoru, a także opisy ostatnich miesięcy wojny – zostały jednakże zachowane. Od końca 2016 roku do lipca 2017 roku tłumaczki – Grażyna Prawda i dr Agnieszka von Zanthier – pracowały nad tekstem. Były arcybiskup Opoła, Alfons Nossol, który celebrował w 1989 roku Mszę Pojednania w Krzyżowej, napisał poruszający wstęp. Nakład (pierwszy) wynosi 2 500 egzemplarzy. W październiku książkę przedstawiono w Krakowie, w listopa-

dzie z kolei we Wrocławiu. Kolejne prezentacje odbędą się w 2018 roku w Warszawie i w Poznaniu. Do 1000 egzemplarzy książki udostępniemy za pośrednictwem Fundacji „Krzyżowa” polskim szkołom i bibliotekom uniwersyteckim.

Na prapremiery filmu „Freya – miłość w czasach oporu” celowo zaprosiliśmy również młodych ludzi, których następnie zapytaliśmy o to, jak odebrali ten obraz. Reakcje były bez wyjątku bardzo pozytywne. Dlatego też postanowiliśmy opracować projekt, w ramach którego film będzie pokazywany też młodym ludziom w Polsce. Cykl imprez poświęconych Freyi i Helmuthowi Jamesowi von Moltke oraz Kręgowi z Krzyżowej z projekcjami filmu „Freya – miłość w czasach oporu” możliwy będzie dzięki nader hojnemu wsparciu ze strony Fundacji im. Willy'ego Roberta Pitzera (w Bad Nauheim) oraz pełnomocnika rządu Republiki Federalnej Niemiec ds. kultury i mediów (BKM), o które wniosowała Fundacja im. Freyi von Moltke dla wspólnego projektu z Fundacją „Krzyżowa”. Projekt skierowany jest do osób w wieku od 15 do 26 lat. Podstawowym jego założeniem jest ukazanie zjawiska oporu z perspektywy kobiety będącej świadkiem tamtych czasów, której to historia nadaje się do tego, by zachęcić młodych ludzi do otwartości, porozumienia między narodami oraz do przejmowania odpowiedzialności. Zaplanowano łącznie 12-15 spotkań w całej Polsce. Odbędą się one do czerwca 2018 roku i powinny przyciągnąć ok. półtora tysiąca młodych widzów. Materiały przygotowane udostępnione zostaną szkółom również w Internecie. Opracowaniem ich zajmie się Fundacja „Krzyżowa”, która przejmie też na siebie zadanie zrealizowania projektu. Pierwsze pokazy odbyły się w listopadzie i grudniu.

W czasie naszego tradycyjnego, wrześniowego wyjazdu do Krzyżowej spędziliśmy wspólnie – również w tym roku – intensywne dni, zastanawiając się nad kondycją Europy. Wraz z dr. Robertem Żurkiem, członkiem Zarządu Fun-

Koncert benefisowy Krzyżowa-Music; od lewej: dr Matthias von Hülsen, Matan Porat, Brandon Garbot, Mark Schumann, Katharina Kang, Erik Schumann, Liisa Randalu, Viviane Hagener, Ken Schumann

dacji „Krzyżowa” oraz publicystą Adamem Krzemińskim rozmawialiśmy o procesach zachodzących w Polsce w europejskim kontekście. Dr Liane Bednarz, będąca prawnikiem i publicystką, referowała na temat tzw. Nowej Prawicy w Niemczech oraz o nadużywaniu przez nią zagadnienia oporu przeciw narodowemu socjalizmowi do celów politycznych. Dr Brigitte Kather, dyrektor szkoły, wykładowca i doradca ds. demokratycznego rozwoju szkół, opowiadała z kolei o wynikach swoich ponad dziesięcioletnich badań nad trwałością projektów młodzieżowych poświęconych zjawisku oporu. Pracownicy Fundacji „Krzyżowa” zainspirowali naszych gości, organizując zwiedzania z przewodnikiem poświęcone historii i teraźniejszości tego miejsca, a także za sprawą wystawy plenerowej. Poruszające było dla wszystkich popołudnie we Wrocławiu z Helmutem Casparem von Moltke oraz pokaz filmu dokumentalnego „Freya – miłość w czasach oporu” w małym gronie w Pałacu w Krzyżowej. Jednodniowa wycieczka do Wrocławia oraz krótka wizyta w Kotlinie Jeleńogórskiej, która to w XVIII i XIX w. była popularnym letniskiem pruskiej i europejskiej arystokracji i która z racji swoich niezliczonych

Od lewej: dr Agnieszka von Zanthier, Thomas Runge, Laura Brüggemann, Ilja Weikum, Franziska Fischer i Felix Pawlowski

„Together for Europe”, w ramach którego młodzież z Niemiec, Francji i Polski zajmowała się aktualnymi zagadnieniami takimi, jak: uchodźstwo i migracja, problemy i szanse politycznej partycypacji, zagrożenie dla demokracji i praworządności oraz sposobami ich rozwiązania. Z pozostałych środków zamierzamy w 2018 roku wesprzeć m. in. działalność Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”, której oferta programowa adresowana jest do studentów i ludzi dorosłych.

dzo czasochłonne zaangażowanie w charakterze dyrektora generalnego Krzyżowa-Music ze stanowiska wiceprzewodniczącego Rady Fundacji. Następczynią jego została Christine von Arnim, której to należą się z naszej strony słowa szczególnego podziękowania za jej mocne wsparcie w tym obfitującym w różne wydarzenia roku.

Nasz niewielki zespół uzyskiwał okresowo bardzo pożądane wsparcie. Wiosną i w środku lata – za każdym razem przez dwa mie-

kom pracującym, podołać nie tylko zwykłym pracom administracyjnym i organizacyjnym, ale też przygotować wiele imprez i projektów.

Kapitał Fundacji zwiększył się o 22 831 € i wynosi 1 906 895 €. Dodatkowo Fundacja otrzymała dary w wysokości 89 049 €, co stanowi najwyższą kwotę od lat. Ponadto na projekty wpłynęły dotacje wzgl. środki przeznaczone na konkretny cel w wysokości 85 783 €: 20 338 € na „Pająk wg św. Jana”, 13 600 € na polskie wydanie „Listów na pożegnanie”, 10 090 € na Krzyżowa-Music, 29 850 € na polską wersję filmu „Freya – miłość w czasach oporu” oraz jego projekcje w Polsce, które odbędą się głównie w 2018 roku w ramach dużego projektu dla ponad półtora tysiąca młodych ludzi.

W okresie sprawozdawczym kapitał Fundacji przyniósł dochody w wysokości 45 222 €. Średnie oprocentowanie kapitału Fundacji wyniosło w tym czasie nieco ponad 2 proc. Proces ten jest w kontekście trwającej od lat sytuacji, w której oprocentowanie utrzymuje się na niskim poziomie, niepomysłny. Tak, jak wiele małych, ale też i dużych fundacji, potrzebujemy wytrwałości, by przetrwać tę fazę.

Długofalowy cel naszej Fundacji nie ulega zmianie: chcemy – i musimy też – zapewnić w sposób trwały działalność Nowej Krzyżowej. Wygląda bowiem na to, że gromadzenie młodych ludzi z całej Europy oraz zachęcanie ich i przysposabianie do tego, by działali jako dojrzały Europejczycy, rozumiejący się nawzajem, szanujący się w swojej odmienności i przejmujący odpowiedzialność, to coś, czego potrzeba nam nie w mniejszym, lecz w większym stopniu niż kiedykolwiek wcześniej.

Centrum Historii Zajezdnia we Wrocławiu Opowiedzmy Wrocław

Jan Garnecki | Specjalista ds. komunikacji w Centrum Historii Zajezdnia

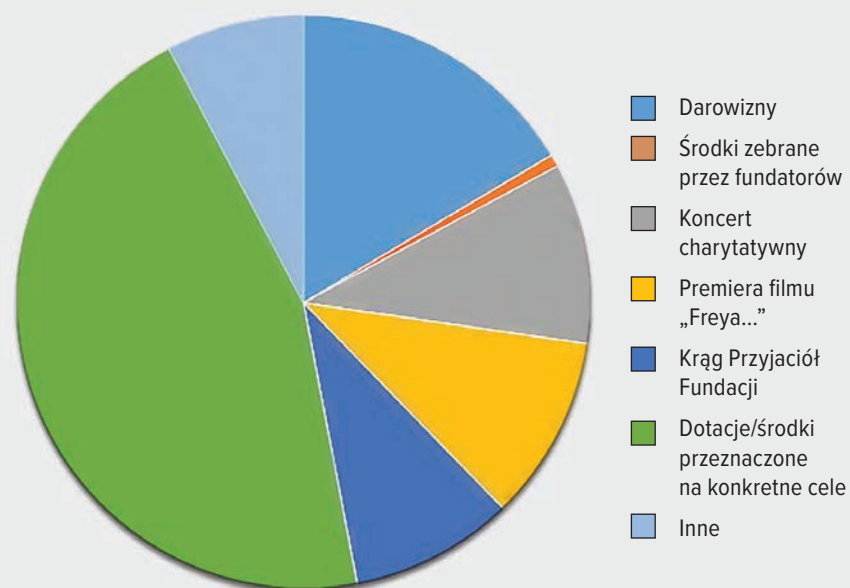
Od Solidarności zaczął się współczesny Wrocław

Opowiedzmy Wrocław – ta myśl przyświecała nam, gdy przed laty tworzyliśmy koncepcję Centrum Historii Zajezdnia. Byliśmy przekonani, że Wrocław ze swoją fascynującą historią i wielokulturową przeszłością wart jest współczesnego muzeum, które przeniesie w czasie i pozwoli prześledzić

losy osadników, począwszy od powojennego okresu pionierskiego do czasów współczesnych. Miejsce tej opowieści – siedziba dawnej Zajezdni nr 7 przy ul. Grabiszyńskiej – zostało wybrane nieprzypadkowo, tu bowiem narodziła się dolnośląska Solidarność i wtedy też domknął się okres mozolnego budowania tożsamości wrocławian.

O tym, że historia lat osiemdziesiątych jest wśród mieszkańców wciąż żywa, przekonaliśmy się, gdy z okazji 30-lecia podpisania porozumień gdańskich otworzyliśmy plenerową wystawę „Solidarny Wrocław” w hali namiotowej przy pl. Społecznym. Obejrzały ją dziesiątki tysięcy osób, co – jak się okazało – było ważnym argumentem, że warto zbudować

Dochody w okresie sprawozdawczym

Ku naszej wielkiej radości, nowo wybrany prezydent Republiki Federalnej Niemiec, Frank-Walter Steinmeier, objął honorowy patronat nad naszą Fundacją. Również w naszych gremiach zaszły zmiany. Dr Axel Smend, dotychczas członek kuratorium, wybrany został w kwietniu na członka Rady Fundacji. Alois Glück, towarzyszący naszej Fundacji przez lata, opuścił kuratorium z racji wieku. Dr Matthias von Hülsen ustąpił ze względu na swoje bar-

siące – wspierali nas Felix Pawłowski oraz Ilja Weikum. W sierpniu z kolei nowymi mediami zajmowała się nasza młoda członkini Fundacji – praktykantka Greet Stichel. Stworzoną przez nią galerię zdjęć – śladami członków Kręgu z Krzyżowej w Berlinie – znaleźć można na Instagramie. Dzięki tej pomocy udało się naszemu niewielkiemu zespołowi Fundacji – Agnieszce von Zanthier i Thomasowi Runge-mu, a także Laurze Brüggemann i Franzisce Fischer – jako student-

Foto: Karolina Janikowska

przestrzeń ekspozycyjną o stałym charakterze. Władze Wrocławia przekazały na ten cel zajezdnię przy ul. Grabiszyńskiej. Tam powstawało Centrum Historii Zajezdnia z zajmującą 1980 m kw. powierzchnią wystawą główną, w której poczesne miejsce zajmuje historia lat osiemdziesiątych.

Centrum Historii Zajezdnia opowiada o tym, jak zaczął się powojenny Wrocław, o wielkich zniszczeniach miasta, zmianie granic będącej wynikiem wojny, przesiedleniach ludności. Ale równocześnie jest to historia odbudowy, pojednania polsko-niemieckiego, wielkiego wkładu cywilizacyjnego i polskiego sukcesu. Ekspozycja poświęcona Solidarności została usytuowana w dolnej kondygnacji, by przywołać skojarzenia z działalnością podziemną.

Wystawa wprowadza w klimat lat osiemdziesiątych – można zwiedzić prawie pusty sklep mięsny, pokój opozycjonisty, a nawet celę więzienną, obejrzeć fragmenty filmu „Bitwa Wrocławska” o największej demonstracji stanu wojennego w Polsce czy też wysłuchać homilii Jana Pawła II wygłoszonej na wrocławskich Partynicach w 1983 roku. Uwagę przykuwa fiat 125p z walizkami wypełnionym po brzegi słynnymi 80 milionami, a w pomieszczeniu poświęconemu wolnemu słowu – maszyny drukarskie i powielacze oraz publikacje, które ukazywały się w podziemiu, a także audycje Radia „Solidarność” i Radia „Solidarność Walcząca”, które można wysłuchać. Wystawa prezentuje też sylwetki związanych z Solidarnością kapłanów oraz przypomina o zagranicznej pomocy dla Polski. Historia Solidarności, oporu antykomunistycznego, to ważna dziś część współczesnej tożsamości Wrocławia.

2017 w Centrum Historii Zajezdnia

Program Zajezdni w minionym roku obfitował w obchody jubileuszowe:

35 lat od powstania Radia Solidarności oraz Solidarności Walczącej, 20 lat od powodzi tysiąclecia i Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego. Ostatnie 12 miesięcy w Zajezdni to także wystawy czasowe, pokazy filmowe, koncerty, debaty, projekty edukacyjne i warsztaty.

Wystawy czasowe Zatrzymany w kadrze

Mimo pięciu dekad, które minęły od śmierci Zbigniewa Cybulskiego, nadal pozostaje on jedną z najbardziej tajemniczych postaci polskiej kinematografii. Wystawa, którą można było zwiedzać od 21 kwietnia do 4 czerwca, miała przybliżyć postać, która do dziś inspirowała i ciekawiła kolejne pokolenia kinomanów.

Ekspozycja składała się z siedmiu sekcji tematycznych odpowiadających filmom związanym z Wrocławiem, w których występował Cybulski. Każda stanowiła oddzielną scenografię z fotosami, oryginalnymi kostiumami oraz fragmentami filmów. Tak wzbogacona wystawa zabierała odwiedzających w niezwykłą podróż, podczas której mogli poczuć się jak na prawdziwym planie filmowym.

Współorganizatorem wystawy było Centrum Technologii Audiowizualnych, a partnerem – Studio Filmowe KADR.

Solidarność Norwesko-Polska

Ponad pięć tysięcy gości odwiedziło w Zajezdni scenograficzną wystawę „Pamiętajmy o Polsce. Solidarność Norwesko-Polska”, która przybliżyła niezwykłą historię przyjaźni obu narodów. Otwarcie ekspozycji uświetnili swą obecnością ambasador Królestwa Norwegii – Karsten Klepsvg oraz norwescy działacze Solidaritet Norge-Polen. Na wystawie można było zobaczyć m.in. replikę busa, którym przewożono z Norwegii np. części maszyn drukarskich. Zapre-

zentowano również oryginalny powielacz, który służył do produkcji związkowych materiałów informacyjnych. Wystawa została sfinansowana z funduszy EOG i funduszy norweskich.

„Wrastanie. Ziemie Zachodnie i Północne. Początek”

Przesunięcie w 1945 roku granic Polski pociągnęło za sobą konsekwencje polityczne, gospodarcze, ale przede wszystkim społeczne. Odbudowa wojennych zniszczeń i więzi społecznych, oswojenie obcej przestrzeni i kultury złożyły się na proces „wrastania” powojennych mieszkańców w „nową” Polskę. Ten niełatwy etap naszej historii przybliżyła ekspozycja, którą do końca 2017 roku można zobaczyć na placu przed Centrum Historii Zajezdnia.

Wystawa zajmuje powierzchnię 200 metrów kwadratowych i osiąga wysokość ponad pięciu metrów. Ekspozycja ma formę przestrzennej instalacji, a zwiedzający wchodzi do niej niczym do labiryntu. Na wystawie znajduje się ponad 300 archiwalnych zdjęć i filmów oraz nagrania relacji świadków historii. Wyposażenie wystawy w system oświetlenia pozwala na zwiedzanie jej także po zmierzchu.

W przyszłym roku ekspozycję będzie można zobaczyć w dziesięciu miastach na Ziemach Zachodnich i Północnych oraz w Warszawie. Za każdym razem wstęp na wystawę będzie bezpłatny.

Wystawa została objęta Patronatem Honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy.

Plenerowa Zajezdnia

Sezon plenerowy zainaugurowaliśmy 22-23 kwietnia wydarzeniem „Jest Wiosna w Zajezdni”. W ramach czterech przestrzeni: ruchu, relaksu, rotacji oraz relacji, przygotowano aktywności powiązane z wiosenną energią: nauka

jazdy na rolkach, ekologiczne warsztaty, np. przygotowanie miniszklarni, bookcrossing z leżakową czytelnią czy gimnastyka śmiechem. Początek i koniec wakacji to „Podwórkowe gry”, czyli okazja m.in. do gry w klasy, do skakania w gumę czy przez kabel. Można było zagrać w kapsle, ciuciubabkę lub zośkę, a także spróbować sił w jeździe na wrotkach. Atrakcje uzupełniała strefa gastronomiczna, gdzie można było się napić wody z saturatora i zjeść wałeczek cukrowy.

Konferencje i debaty #DebatePolska

#DebatePolska to cykl debat realizowanych przez zespół tygodnika liderów opinii „Wszystko Co Najważniejsze” w Centrum Historii Zajezdnia. Pierwsza z nich zatytułowana „Polska opowiadana (przez innych), nie: Polska opowiadająca o sobie” odbyła się 1 czerwca. Drugą była dyskusja na temat: „Arystokracja Rozu-

mu”. Trzecia debata dotyczyła miejsca Polski w pamięci Europy. Dyskutanci zastanawiali się jak opowiadać o Polsce zagranicą i jak budować pozytywne skojarzenia z naszym krajem. Ostatnia z debat odbyła się 5 grudnia i traktowała o bronienu tożsamości Polski w świecie cyfrowym.

„Na swoim? U siebie? Wśród swoich?”. Naukowcy o pierwszych powojennych latach na Ziemach Zachodnich i Północnych

Dwa dni, trzynaście paneli i ponad 60 badaczy – tak w liczbach wyglądała konferencja naukowa zorganizowana przez Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” pod patronatem Sieci Ziem Zachodnich i Północnych, która odbyła się w Centrum Historii Zajezdnia 6 i 7 listopada 2017 r.

Celem konferencji była prezentacja wyników najnowszych badań z obszaru nauk humanistycznych i społecznych, oraz pogłębienie dyskusji na temat następstw przesunięcia granic Polski w 1945 r. dla nowych i dotychczasowych mieszkańców tych terenów. Wymiana ludności, odbudowa zniszczonych miast, zerwanie więzi społecznych, oswojenie nowej przestrzeni i przede wszystkim budowa tożsamości, przy jednoczesnym poczuciu tymczasowości i zagrożenia, stanowią bowiem o wspólnym, wyjątkowym i ponadregionalnym doświadczeniu ludności Ziem Zachodnich i Północnych.

W przyszłym roku ukaże się publikacja pokonferencyjna ze zbiorem wystąpień. Zapraszamy na stronę www.szzip.pl, gdzie znajdują się aktualności z życia Sieci Ziem Zachodnich i Północnych.

500 lat Reformacji

Ostatnie pięć wieków pokazuje, jak łatwo jest się poróżnić, ale również – co nabrało szczególnego charakteru w roku 2017 – jak wiele chrześcijanie różnych wyznań mogą od siebie wzajemnie czerpać stając w obliczu faktów historycznych i budując mosty tam, gdzie wcześniej pogłębiano tylko przepaście.

Biskup Waldemar Pytel Członek Rady Fundacji „Krzyżowa”
Biskup diecezji wrocławskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce

Gdybyśmy przenieśli się pięć wieków wstecz, zobaczylibyśmy narodziny nowego spojrzenia na Kościół, który niewzruszenie musi się trzymać swego największego skarbu, czyli Ewangelii. Gdyby ktoś z nas mógł cofnąć się w czasie do Wittenbergi roku 1517, byłby świadkiem odważnego wystąpienia augustiańskiego mnicha i doktora teologii – Marcina Lutra, które zmieniło obraz całego chrześcijaństwa i z całą pewnością zdeterminowało przeżywanie roku 2017 przez spadkobierców szesnastowiecznej Reformacji. Dla Reformatora największym postulatem był powrót do Pisma Świętego. *Sola Scriptura* – Tylko Pismo powinno kształtować wiarę Kościoła i wyznaczać szlaki chrześcijańskiego życia.

Ostatnie pięć wieków pokazuje, jak łatwo jest się poróżnić, ale również – co nabrało szczególnego charakteru w roku 2017 – jak wiele chrześcijanie różnych wyznań mogą od siebie wzajemnie czerpać stając w obliczu faktów historycznych i budując mosty tam, gdzie wcześniej pogłębiano tylko przepaście. Przebyliśmy więc drogę od sprzeciwu wobec sprzedaży zbawienia pod postacią listu odpustowego do zbliżania się Kościołów w pojednanej różnorodności. Od apologetycznej żarliwości do świadomej ekumenicznej wspólnoty Bożych dzieci. Od wykluczenia z Kościo-

ła tych, którzy prawdę odnajdywali na kartach Pisma Świętego, do wspólnego stawania duchownych rzymskokatolickich i luteranckich w upamiętnieniu jubileuszu 500-lecia Reformacji na świecie. To wszystko wypełniało ostatnie pięć wieków chrześcijaństwa i doprowadziło do przeżywania uroczystego jubileuszu w ekumenicznej jedności Kościołów i współpracy niezliczonych instytucji, stowarzyszeń i organizacji, które włączyły się w budowę niematerialnego pomnika Reformacji.

„Takiego upamiętnienia wystąpienia Marcina Lutra jeszcze nie było”. To zdanie powtarzane było wielokrotnie na różnych szerokościach geograficznych naszego globu. Pierwszy raz podobne stwierdzenie

padło w ubiegłym roku, kiedy papież Franciszek oraz bp Munib Younan – prezydent Światowej Federacji Luteranckiej – wspólnie otworzyli w szwedzkim Lund świątynię obchody roku jubileuszowego. Nabożeństwo w tamtejszej katedrze zawierało szereg elementów: od upamiętnienia 500-lecia Reformacji, poprzez dziękczynienie za 50 lat oficjalnego międzynarodowego dialogu rzymskokatolicko-luteranckiego, a skończywszy na wyznaniu win za podział chrześcijaństwa oraz zobowiązanie do dalszej współpracy obydwu tradycji chrześcijańskich.

Ekumeniczna otwartość w upamiętnianiu dzieła Reformacji rozlała się na inne kraje europejskie,

Foto: https://www.ewangelicki.pl

Foto: ks. Paweł Meier

w tym na Polskę. Podczas uroczystej inauguracji roku jubileuszowego, która miała miejsce w Cieszynie, Prymas Polski – abp Wojciech Polak, powiedział: „Nie stajemy tu dzisiaj, aby się nawzajem oskarżać, ale by z nadzieją spojrzeć w przyszłość i szukać nie tyle tego, co nas dzieli, ale tego, co łączy. Pragniemy bowiem umocnić więzi i głębsze wzajemne zrozumienie w służbie i w świadectwie. Nic nie stoi bowiem na przeszkodzie naszemu wspólnemu świadectwu radości, piękna i przemieniającej mocy wiary, zwłaszcza przez posługę ubogim, zmarginalizowanym i uciśnionym”.

Dolny Śląsk również pięknie wypełnił kartę ekumenicznego upamiętnienia Reformacji. Centralnym punktem obchodów w Diecezji Wrocławskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego było uroczyste nabożeństwo w polskokatolickiej katedrze Marii Magdaleny. Ten właśnie obiekt był pierwszym wrocławskim kościołem ewangelickim, w którym ks. Jan Hess, reformator dolnośląskiej stolicy, głosił pierwsze kazania w duchu reformacyjnym. Pięć wieków później w tym samym miejscu spotkali się duchowni luteranccy z całej diecezji, rzymskokatolicki metropolita wrocławski – abp. Józef Kupny, metropolita senior – kard. Henryk Gulbinowicz oraz bp Włodzimierz

Juszczak – ordynariusz eparchii wrocławsko-gdańskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Wszystko po to, aby wraz z najwyższymi władzami miejskimi Wrocławia i Świdnicy upamiętnić dzieło Reformacji.

Otwartość władz Wrocławia i całego województwa dolnośląskiego dodała szczególnego charakteru obchodom jubileuszu 500. lat Reformacji. Obchodzony był on bowiem pod znakiem rezolucji Sejmiku Województwa, który ogłosił rok 2017 Rokiem Pamięci o Reformacji. W dokumencie można przeczytać: „Pragniemy, aby różnorodność wraz ze świadomością wspólnych wartości fundamentalnych wzbogacała wszystkich two-

Foto: ks. Paweł Meier

rzących nasze społeczeństwo. W Roku Pamięci o Reformacji [Sejmik Województwa Dolnośląskiego] pragnie uhonorować Dolnoślązaków wyznań ewangelickich, przypominając ich wkład w rozwój naszego regionu tak w przeszłości, jak i obecnie”.

Wspomniana różnorodność bardzo dobrze określała to, co działo się na Dolnym Śląsku w związku z upamiętnieniem Reformacji. Przeżywaliśmy Festiwal Kultury Protestantckiej, otwieraliśmy konferencje naukowe podejmujące tematy związane ze sztuką, muzyką i historią Reformacji, odsłaniaлиśmy tablice pamiątkowe i ważne dla naszej społeczności pomniki, słuchaliśmy koncertów i organizowaliśmy spotkania tematyczne dla zainteresowanych. Najważniejsze jednak, że w żadnym z tych elementów obchodów nie byliśmy, jako dolnośląscy luteranie, sami. Wspierały nas liczne instytucje nauki, kultury i sztuki, stowarzyszenia i fundacje, organizacje pozarządowe, samorządowe i władze lokalne. Jubileusz 500. lat Reformacji w naszym regionie nie pozostał jedynie ekumeniczny, ale nabrał charakteru ponadwyznaniowego i przekraczał stawiane przez ludzi granice.

Również Świdnica przeżywała jubileusz Reformacji w tym duchu. Rozpoczęło się od radosnej wiadomości, że nasz Kościół Pokoju wpisany został przez Prezydenta RP na listę Pomników Historii. Tak wyróżniony zabytek wkroczył w szereg wydarzeń, które były częścią lokalnych i diecezjalnych obchodów jubileuszu. W reformacyjnym świętowaniu wpisywały się między innymi Festiwal Bachowski czy reformacyjny koncert Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”. Zorganizowano szeroką paletę spotkań przybliżających znaczenie Reformacji, a nawet była okazja do zaprezentowania „świdnickich aniołów” w nowoczesnym, laserowym świetle podczas pokazu multimedialnego. To wszystko z udziałem władz miejskich i w duchowej jedności z ekumenicznym środowiskiem Świdnicy.

Przeżyliśmy wyjątkowy rok, który był doświadczeniem spajającym chrześcijaństwo i społeczności lokalne wokół naszej wspólnej historii. Jestem niezwykle wdzięczny każdemu, kto wychodził nam naprzeciw z propozycją organizacji wspólnego wydarzenia, które miało na celu upamiętnienie dzieła Reformacji. Jestem przekonany, że każdy uczestnik tych wydarzeń, tak jak każdy członek lub pracownik instytucji, które wspierały nas w organizacji jubileuszu, dochodził do przekonania, z którym wszyscy luteranie wchodzili w ten rok, że nie świętujemy rozłamu w Kościele powszechnym, ale obchodzimy święto Jezusa Chrystusa, który łączy nas w jedną rodzinę i prowadził swój Kościół przez wieki, aż do dzisiejszego dnia.

Dzisiaj stajemy u progu reformacyjnego „500+” z nadzieją, że tak, jak rok 2017 był doświadczeniem budującym i łączącym, tak będziemy mogli to zbudowane zaufanie i poczucie wspólnoty pielęgnować i rozwijać.

Aktualne wyzwania w Europie

Procesowi europejskiego porozumienia i jednoczenia towarzyszyły i towarzyszą zawsze specyficzne wyzwania, a także kryzysy. Przypomnienie ich oraz przedstawienie w całej różnorodności i złożoności wykraczałoby poza ramy tego tekstu. Ocena sytuacji pokazuje jednak wyraźnie, że każdemu procesowi rozwoju społecznego, między państwami i demokratycznego zawsze towarzyszą – i również zagrażają – próby kwestionowania, kryzysy i regresy. Mimo tej ciągłości wyzwań w Europie i Unii Europejskiej aktualne kryzysy zdają się jednak stanowić, ze względu na ich zasadniczość, jakiejś pęknięcie. Zagrażają one bowiem funkcjonowaniu oraz spójności państw członkowskich Unii Europejskiej w formie, jaką do tej pory uważano za niemożliwą i poddają w wątpliwość proces jednoczenia. Do wyzwań tych zalicza się choćby skutki kryzysu finansowego i gospodarczego, rosnący eurosceptycyzm, szerzący się radykalizm, erozję demokracji oraz kryzys politycznej reprezentacji tak samo, jak społeczne procesy polaryzacji, aktualne ruchy migracyjne i uchodźcze czy też Brexit.

W kontekście tych wyzwań, już kilka lat temu, naukowcy i praktycy zajmujący się międzynarodową pracą z młodzieżą sformułowali apel („Europa teraz”), który również i dziś nie stracił niczego ze swej aktualności. Czytamy w nim: „Martwimy się o projekt Europy, nad którym i na rzecz którego pracujemy codziennie razem z młodymi ludźmi na rozmaite sposoby – na szczeblu krajowym, europejskim i międzynarodowym. Niepokoi nas to, że idea europejska ściera się z interesami narodowymi oraz interesami polityki finansowej i gospodarczej i że tym samym grozi nam powrót do społecznych i poli-

tycznych procesów, o których myśleliśmy, że mamy je już dawno za sobą. Zmniejsza to w sposób trwały szanse w przyszłości – nie tylko młodych ludzi. Projekt europejski oraz idea europejska potrzebują zimnej krwi, entuzjazmu, pasji i zaangażowania. Aby posunąć do przodu projekt europejski, również w aktualnym kryzysie, „trzeba być utopistą!” (J. Monnet, 1943 r.). Bycie utopistą oznacza myślenie w alternatywach – po to, by przezwyciężać istniejące granice i blokady. Wzywamy w tym celu zdecydowanie wszystkich odpowiedzialnych – w interesie młodych ludzi! Wstawcie się jako polityczni decydenci za tym, by we współpracy z młodymi ludźmi mogło nam się nadal udawać rozwijać i wspierać zainteresowanie projektem europejskim oraz pasję dla niego – również w krytycznej perspektywie. Wymaga to przede wszystkim też politycznej i społecznej idei Europy, która nie jest zredukowana do kwestii ekonomicznych; wymaga to prawdziwej polityki europejskiej!”

Międzynarodowa praca z młodzieżą i spotkania młodzieży: cele i sposób realizacji

W perspektywie historycznej, ale też i z punktu widzenia aktualnego postrzegania swoich zadań, międzynarodowa praca z młodzieżą oraz praca edukacyjna z młodzieżą, zwłaszcza po roku 1945 i 1989, to próba wniesienia w zakresie polityki społecznej oraz polityki na rzecz młodzieży wkładu w porozumienie i pojednanie między ludźmi różnego (narodowego) pochodzenia w Europie. Powstałe bilateralne organizacje współpracy młodzieży, bądź też unijne programy wsparcia, są na przykład wyrazem politycznego zrozumienia tego, iż zwłaszcza młodzi ludzie w Europie, poprzez międzynarodowe spotkania i mierzenie się z istotnymi dla społeczeństwa międzynarodowymi i europejskimi zagadnie-

Wyzwania dla Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży w Krzyżowej w kontekście aktualnej sytuacji w Europie

Miejsca spotkań młodzieży to – w szerokim tego słowa znaczeniu – miejsca edukacji w dziedzinie demokracji, kształtowania się demokracji i tworzenia się zaangażowanego społeczeństwa obywatelskiego.

Ulrich Ballhausen
Pracownik naukowy Instytutu Dydaktyki Demokracji
Uniwersytetu im. Leibniza w Hannoverze;
Przewodniczący Rady ds. MDSM Krzyżowa

niami, przyczyniają się w sposób istotny do przezwyciężenia kryzysów międzynarodowych oraz wewnątrz poszczególnych społeczeństw. Mogą też pomóc w dalszym rozwoju społecznych, demokratycznych struktur i relacji, dla których punktem odniesienia są prawa człowieka. Przyczyniają się tym samym zarówno do rozwoju osobistego, jak również do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, wspierając tolerancję, otwartość na świat oraz globalne myślenie i działanie. Patrząc z perspektywy polityki demokratycznej i społecznej mają one znaczenie też z tego powodu, że demokracja jako formy życia i uspołecznienia oraz jako ustroju politycznego trzeba uczyć się stale na nowo. Trzeba też ją stale na nowo wywalczać. Mają one znaczenie także dlatego, że uczenie się politycznej zdolności wydawania trafnych sądów, krytycznego namysłu i działania oraz nabieranie w tym zakresie wprawy wspiera społeczne i polityczne upodmiotowienie w sensie dojrzałości i autonomii. Działalność w za-

kresie międzynarodowych spotkań młodzieży i edukacji młodzieży jest w tym rozumieniu ważnym narzędziem społeczeństwa obywatelskiego na rzecz europejskiego i międzynarodowego porozumienia. Jest tym samym – w najszerszym rozumieniu – swego rodzaju transgraniczną polityką młodych obywateli ukierunkowaną na pokój i sprawiedliwość oraz wkładem

w rozwój europejskiej polityki wewnętrznej – w tym sensie, że pomaga przezwyciężać nacjonalizm, wspiera solidarność i sprawiedliwość, przeciwstawia się ksenofobii i wykluczeniu, a tym samym reprezentuje w istocie owe idee europejskie, za które Unia Europejska – a zatem jej obywatelki i obywatele – otrzymała pokojową nagrodę Nobla.

► Umożliwienie prowadzenia działalności w zakresie międzynarodowych spotkań młodzieży i edukacji młodzieży, opartej na takiej samoświadomości oraz zakorzenionej w tej właśnie tradycji, wymaga spełnienia różnych warunków. Należy do nich przygotowanie programów i spotkań przez wolne, autonomiczne i kompetentne w swojej dziedzinie podmioty (oferentów), niepodlegające partyjno-politycznym instrumentalizacjom tak samo, jak choćby ambicja i zdolność oferentów wspierania u młodych ludzi procesów edukacyjnych ukierunkowanych na demokrację i prawa człowieka. Jeśli chce się w obliczu wyzwań i kryzysów globalnych, europejskich, między- i wewnątrzpaństwowych organizować międzynarodowe spotkania w interesie młodych ludzi, trzeba tym samym – w najszerszym rozumieniu – postrzegać się jako politycznego edukatora i brać pod uwagę polityczny wymiar tej działalności. Przede wszystkim również dlatego, że obecnie w dziedzinie międzynarodowej pracy z młodzieżą (zbyt) dużo miejsca zajmują podejścia odnoszące się do dynamiki grupy, ujęcia psychologizujące, metody kształtujące osobowość, zorientowane na kompetencje i rynek pracy – w połączeniu z afirmatywnymi wyobrażeniami o społeczeństwie. Praca taka potrzebuje też oczywiście dostatecznej podstawy finansowej oraz uznania społecznego.

Jednocześnie działalność w zakresie międzynarodowych spotkań młodzieży i edukacji młodzieży, oparta na takiej samoświadomości oraz zakorzenionej w tej właśnie tradycji, powinna też jednak – niezależnie od konkretnych formatów, grup docelowych i zagadnień – przyczyniać się przynajmniej do rozwoju następujących kluczowych kompetencji społecznych:

- *kompetencji dotyczącej rozumienia historii*, pozwalającej na zrozumienie związków przyczynowo-skutkowych, ukazującej linie rozwojowe, wyrażającej to, co nie zostało zaspokojone (nadzieje), a tym samym przeciwstawiającej się postmodernistycznej idei zapomnienia i przyspieszonej dewaluacji doświadczeń;
- *kompetencji dotyczącej przewidywania przyszłości (kompetencja utopijna)*, wspierającej myślenie w alternatywach socjalnych, społecznych, globalnych, ale też i społeczno-przestrzennych oraz przeciwstawiającej się coraz powszechniejszej politycznej koncepcji bezalternatywności oraz populizmowi;
- *kompetencji dotyczącej poczucia sprawiedliwości*, pogłębiającej zdolność postrzegania równości i nierówności, prawa i bezprawia oraz uwrażliwiającej ludzi na osobiste, socjalne, kulturowe, społeczne i polityczne procesy wywłaszczania i ponownego przywłaszczania;
- *kompetencji dotyczącej tożsamości*, przeciwstawiającej się socjalnym, kulturowym i społecznym dynamikom wykorzenienia i uelastycznienia oraz wspomagającej efekty wiążące.

Ośrodki spotkań młodzieży: realizowanie i uczenie się demokracji w szczególnym miejscu

Ośrodki spotkań młodzieży takie, jak MDSM w Krzyżowej, dają – jako szczególne miejsca nauki – możliwość nowych doświadczeń: dydaktycznych, osobowościowych i społecznych. To, co w języku potocznym określa się jako *wyjście z codzienności oraz życie i uczenie się w jednym miejscu*, nawiązuje do koncepcji i tradycji oświatowych, w centrum których jest *całościowe, odkrywające i pozbawione granic (samo)uczenie się. Całościowe uczenie się*, gdyż zastosowanie znajdują różne formy przyswajania i przetwarzania oraz uczenie się przy użyciu wszystkich zmysłów, jako że formalne, pozaformalne i nieformalne procesy nauki są ze sobą powiązane, a uczestnicy postrzegani są jako samodzielnie uczące się podmioty (samokształcenie). *Odkrywające uczenie się*, gdyż dzięki innowacyjnym formatom i omawianym zagadnieniom – zarówno w odniesieniu do treści, form społecznej interakcji i uczenia się, jak również w odniesieniu do samego siebie i własnych procesów przyswajania, przekazywane są nowe doświadczenia edukacyjne. *Uczenie się pozbawione granic*, gdyż ośrodki spotkań młodzieży prze-

ciwstawiają się – dominującej już we wszystkich innych sferach życia – presji przyspieszania i kompresowania jako miejsca i okresy spowolnienia i wyhamowania, jako swoiste międzyprzestrzenie pozwalające na samostanowione i sumienne przyglądanie się i rozważanie, na zróżnicowane zdobywanie wiedzy i refleksji, na samoczynne przyswajanie świata. Miejsca spotkań młodzieży to – w szerokim tego słowa znaczeniu – miejsca edukacji w dziedzinie demokracji, kształtowania się demokracji i tworzenia się zaangażowanego społeczeństwa obywatelskiego. Zgodnie ze swoją tożsamością i niezależnie od swojego profilu, jakim jest pedagogika młodzieży, oraz swoich specjalistycznych zagadnień, na których skupiają się w swojej działalności, są to miejsca doświadczania wcielanej w życie demokracji i partycypacji, przez co przyczyniają się zasadniczo do rozwoju politycznej i demokratycznej świadomości. Czynią to w rozmaity sposób i na różnych poziomach – wspierając na przykład zdolność namysłu i działania w odniesieniu do wyzwań demokracji, opracowując konkretne praktyki demokratycznej partycypacji i społecznego zaangażowania, kultywując demokratyczny dyskurs, pozwalając

doświadczyć samoskuteczności i autonomii oraz wzmacniając je, rozwijając kreatywność i społeczną wyobraźnię w sensie kompetencji utopijnej oraz udostępniając międzyprzestrzenie i przestrzenie do eksperymentowania. Dzięki swojej infrastrukturze, swojej kompetencji, swoim osobom i przestrzeniom tworzą w ten sposób jedyne w swoim rodzaju społeczno-moralne i demokratyczne zasoby nowoczesnej, pluralistycznej demokracji, stając się laboratoriami na rzecz przyszłości.

Międzynarodowe projekty edukacyjne oraz spotkania młodzieży w Krzyżowej. Siedem wniosków

Z wymienionych dotychczas aspektów chciałbym wyciągnąć kilka zasadniczych wniosków dla pracy w zakresie edukacji młodzieży i spotkań młodzieży w Krzyżowej jako miejscu nauki.

Wobec aktualnych politycznych i społecznych wyzwań myślenie o Krzyżowej i w kategoriach Krzyżowej oznacza:

1. czynne uczestniczenie – w ramach realizowania ofert ośrodka – w dalszym jakościowym konkretyzowaniu idei europejskiej oraz opracowywanie razem z młodzieżą ukierunkowanych na pokój, społecznych

i demokratycznych wizji przyszłości dla Europy (i nie tylko Europy); podstawę stanowią tu działania związane ze spotkaniami; wymiar demokratyczny i polityczny tej działalności powinien zajmować jednak w związku z aktualnymi wyzwaniami więcej miejsca;

2. kierowanie się w zakresie praktycznej działalności uniwersalnymi prawami człowieka i postrzeganie ich jako punktu wyjścia, zaś ich urzeczywistnienie jako celu działalności w zakresie edukacji i organizowania spotkań;
3. krytyczne mierzenie się z każdą formą nacjonalizmu, rasizmu, mizantropii odnoszącej się do grup i politycznego populizmu;
4. kierowanie się w ramach działalności przede wszystkim koncepcjami związanymi z *global citizenship education* względnie *inclusive citizenship education* oraz prowadzenie „demokratycznej edukacji na rzecz światowego obywatelstwa”;
5. wzmacnianie roli demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego ukierunkowanego na prawa człowieka oraz wspieranie politycznej dojrzałości – również w ramach krytycznego zajmowania się *realpolitik*;
6. stawianie w centrum uwagi interesów młodych ludzi oraz wspieranie ich w rozwijaniu politycznej zdolności do krytyki, wydawania trafnych sądów oraz do działania, a także w czynnym włączaniu się w organizowanie demokratycznej wspólnoty w globalnym kontekście;
7. stawianie stale czoła wyzwaniom, stawianie w centrum uwagi rozwoju „kluczowych zdolności społecznych” i nieustanne zastanawianie się na nowo, jakie kompetencje należy przekazywać młodzieży – w opisanym tu ogólnie sensie – w Krzyżowej oraz poprzez Krzyżową.

Jaką rolę odgrywa dziś pojednanie?

Pojednanie nie wystarczy, by kształtować wspólnotę. Ono otwiera drzwi do nowego rozdziału relacji...

Oliver Engelhardt | Członek Rady Fundacji „Krzyżowa”

Pojednanie to jedno z pojęć, które są mocno związane z Krzyżową. Polsko-niemiecka Msza Pojednania z 12 listopada 1989 r. była największym wydarzeniem

Msza Pojednania, bez względu na to, jak ocenimy drogę, która do niej prowadziła, była punktem zwrotnym w stosunkach polsko-niemieckich. W jej konsekwen-

kontakty, zbliżać się i poznawać. Msza Pojednania to również punkt zwrotny dla samej Krzyżowej, ponieważ umożliwiła ona powołanie Fundacji „Krzyżowa” – powstała Nowa Krzyżowa.

My, osoby związane z Krzyżową, „pojednanie” definiujemy przez pryzmat liturgii rzymskokatolickiej i rozumiemy je jako pojęcie chrześcijańskie, jako ogniwo łańcucha zawierającego poczucie winy, pokutę, rozprawienie się z przeszłością i działanie na rzecz porozumienia. Uderzające jest to, że większość międzypaństwowych inicjatyw pojednania miało właśnie tło kościelne. Jednak pojednanie to proces historyczny i pojemniejszy, równie dobrze rozumiały antropologicznie bez konfesjonalnej specyfikacji. W pojednaniu ważną rolę odgrywa tęsknota za przewyciężeniem podziału.

Przykładowe historie pojednania znamy już ze Starego Testamentu – jak tę o Jakubie i Ezawie, którzy po kłótni o spadek ponownie się pogodzili. Problematyka ta może być aktualna również w dzisiejszych czasach na Bliskim Wschodzie (w Izraelu lub Palestynie) lub przy pytaniu, czy w sytuacji konfliktu należy kierować się duchem czy literą prawa. Lecz już w historii Jakuba i Ezawa wyraźnie widać jedną prawidłowość: pojednanie jest możliwe dopiero po jakimś czasie, kiedy obie strony zmieni-

we współczesnej historii Krzyżowej. „Odważa i pojednanie” to tytuł wystawy stałej, która w Krzyżowej przedstawia historię stosunków polsko-niemieckich. Można jednak zadać pytanie, czy pojednanie ma też praktyczne znaczenie w Krzyżowej i jaką odgrywa ono aktualnie rolę w Europie.

cji relacje między oboma państwami mogły się szybko rozwijać – powołano komitety i instytucje, podjęto decyzje o finansowaniu międzynarodowych wymian młodzieży oraz podpisano traktat o dobrym sąsiedztwie. Obywatele i grupy społeczne łatwiej i swobodniej mogły nawiązywać

ły się i pozostawiły sporną historię za sobą.

Jeśli z tych rozpatrywań można wywnioskować jeszcze jakąś prawidłowość, to również taką, że pojednanie to pozytywna zmiana, podczas której powstaje nowa, pokojowa wspólnota. Każdorazowo poprzedza je drastyczne wydarzenie prowadzące do podziału, kompletne zerwanie stosunków, wojna. Należy pamiętać też o tym, że pojednanie może dojść do skutku tylko wtedy, kiedy obie strony tego chcą i sobie nawzajem ufają.

Ale wróćmy do Krzyżowej i do Europy. Chcę wymienić trzy konkretne przykłady tego, co pojednanie z perspektywy Krzyżowej oznacza dla Europy i czego pojednanie nie jest w stanie osiągnąć.

znej kurtyny. Dla organizacji i instytucji, które powstały w ramach procesu pojednania, pojęcie to jest kwestią tożsamości, lecz nie powinno się go mitologizować. Odnosi się to również do Fundacji „Krzyżowa”. Pojawia się więc pytanie, czy pojednanie to tylko hasło kluczowe dla pamięci, ogólne pojęcie, bez którego nie możemy opowiedzieć naszej historii, czy może istnieje jego aktualne, praktyczne znaczenie.

Wybiórczość pojednania

W minionym roku w Pradze powstała czeska inicjatywa na rzecz pojednania z wygnanymi Niemcami Sudeckimi, która z wdzięcznością została przyjęta przez katolicką Wspólnotę im. Ackermanna.

Pojednanie jako narracja historyczna

Historia niemiecko-francuskich stosunków pokazuje, jak ukształtowana przez wiele wojen i mocno zakorzeniona wrogość, po zdecydowanym procesie pojednania po II wojnie światowej, mogła przerozdzic się w przyjaźń. Ta przyjaźń została potraktowana jako racja stanu i stanowi dziś, pośrednio, główny filar europejskiego porozumienia. W podobny sposób sukces osiągnęło niemiecko-polskie pojednanie, które interpretowano wychodząc poza relacje obu krajów: jako powrót Polski do Europy, jako przewyciężenie żela-

Symboliczna msza, osobiste spotkania i radość z możliwości zamknięcia bolesnego rozdziału historii. Na pewno był to ważny krok dla uczestników tego wydarzenia, lecz wciąż istnieją osoby, zarówno po stronie czeskiego społeczeństwa, tak jak i wśród Niemców Sudeckich, do których ta inicjatywa nie dotarła. Jeśli pojednanie ma dotyczyć całej społeczności, musi angażować właściwe osoby. Krzyżowa to idealne miejsce do takich działań – odwołując do znaku pokoju pomiędzy Kohlem i Mazowieckim organizuje się tu od tego czasu polsko-niemieckie spotkania. A takich za dużo być nie może. Istnieje jednak grupa ludzi, których ten proces nie obejmuje. Ludzi, którzy nie uczestniczą w spotkaniach, którzy nie przyjmują przesłania pojednania, którzy nie korzystają z nowych możliwości pokojowego współistnienia. Istnieje silna pokusa, aby docierać do tych ludzi odwołując się do stereotypowych obrazów wroga. Pojednanie zostaje więc dziełem nieskończonym i może w tym właśnie tkwić jeden z powodów renesansu nacjonalizmów w Europie.

Modele wspólnoty

Po brytyjskim referendum na temat wyjścia z Unii Europejskiej, odbyło się szereg negocjacji – zarówno w samej Wielkiej Brytanii, jak i pomiędzy Wielką Brytanią i UE. Już sama ilość rozmów dyplomatycznych i doniesień medialnych sugeruje jaki był sens tych działań: na pewno nie chodziło o całkowite zerwanie stosunków z Unią, lecz o nowy model tej relacji. Wspólnota bądź unia nie wydają się już być atrakcyjne. Krytyczne lub sceptyczne wobec Unii Europejskiej środowiska w wielu krajach posługują się patriotyczną lub otwarcie nacjonalistyczną retoryką. Współpracują jednak ze sobą ponad granicami państw i, jak miało to niedawno miejsce w Pradze, żądają końca

Unii. Pojednanie, jako moment pamięci, który motywuje do współpracy straciło swoją siłę. Z drugiej strony, populizm czy Brexit to też jeszcze nie katastrofa, które wymagałyby nawoływania do pojednania. Dziś Europa to już nie region powojenny. Wydaje się raczej, że odbywa się powolny proces wyobcowania i poszukiwania sposobu by osiągnąć nie większą, lecz mniejszą wspólnotę. Trzeba temu przeciwdziałać. Nie chodzi tu jednak o pojednanie, lecz o edukację i pracę społeczną. Przeciwną tendencję można zauważyć w sferach kościelnych. W roku 2017 przypominano w całej Europie, a szczególnie w Niemczech, o 500-leciu Reformacji. W wielu miejscach kościoły protestanckie uczyniły to wspólnie z kościołem rzymskokatolickim. W przededniu Roku Jubileuszowego, podczas mszy w szwedzkim Lundzie, papież Franciszek podkreślił podobieństwo z luterańskim kościołem – znak pojednania. To prawda, że nie oznacza to przewyciężenia podziału kościoła, ale za pomocą słowa „jedność w pojednanej różnorodności”, kościoły dały impuls, który wykracza poza slogan Unii Europejskiej – „jedność w różnorodności”.

Pojednanie nie wystarczy, by kształtować wspólnotę. Ono otwiera drzwi do nowego rozdziału relacji, lecz kształtowanie tej relacji wymaga o wiele więcej – wspólnego wysiłku, planów, dyskusji. Fundacja „Krzyżowa” definiuje się nie tylko poprzez pojednanie. Ważnym tematem jest także opozycja przeciw reżimowi totalitar-nemu. Właśnie Krąg z Krzyżowej może stanowić dziś ważną inspirację. Jeśli można było tworzyć przyszłe projekty w sytuacji, gdy nawet nie było pewności co do ich realizacji, jeśli planowano kolejne kroki, a nie tylko jeden do przodu, to jest to symbol nadziei. Tak powstają wizje, które w dzisiejszych czasach są Europie bardzo potrzebne.

Rozmowa z Konsul Generalną Niemiec we Wrocławiu – panią Ulrike Knotz

Musimy dużo zainwestować w spotkania i współpracę na szczeblu społeczeństwa obywatelskiego. Imponującym tego przykładem jest również miejsce spotkań młodzieży w Krzyżowej.

– Szanowna Pani Konsul Generalna, swoją pracę we Wrocławiu rozpoczęła Pani w sierpniu 2017 r. Czy to Pani pierwszy dłuższy pobyt w Polsce? Jak podoba się Pani we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku?

– To rzeczywiście mój pierwszy dłuższy pobyt w Polsce. Co prawda kilka razy odwiedziłam Polskę jako turystka – kilkakrotnie w latach 90-tych, kiedy pracowałam w Bratysławie, a potem jeszcze w roku 2000. Swoją historią i pięknem krajobrazów Polska zawsze mnie zachwycała. Jednak Wrocław i Dolny Śląsk poznałam dopiero teraz. Chętnie tu mieszkam. Wrocław to piękne miasto, które, oczywiście też przez swoją skomplikowaną historię, jest bardzo inspirujące.

– Od kilku miesięcy jest Pani również członkiem Rady Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. Czy przed pobytem w Polsce słyszała Pani o Krzyżowej? Jak ma Pani skojarzenia z tym miejscem?

– Krzyżową i Krąg z Krzyżowej znałam oczywiście z historii czasów nazizmu. O Międzynarodowym Domu Spotkań Młodzieży i jego znaczeniu dla polsko-niemieckiego pojednania usłyszałam już przy moim pierwszym dniu pracy we Wrocławiu. Skojarzenia? Jako Konsul Generalna jestem członkiem Rady Fundacji i mówiąc szczerze, moje spontaniczne skojarzenia z Krzyżową mają obecnie także charakter biurokratyczny.

– W 1989 r. w Krzyżowej miała miejsce słynna Msza Pojednania, która dała symboliczny początek nowemu rozdziałowi relacji pomiędzy Polską a Niemcami. Jak ocenia Pani pamięć o tym wydarzeniu w Niemczech? Czy w relacjach polsko-niemieckich często padają odwołania do tego przełomowego spotkania w Krzyżowej?

– Msza Pojednania jest ważnym wydarzeniem historycznym dla wszystkich tych, którzy są związani z relacjami polsko-niemieckimi. Ponadto dużo Niemców jest świadomych, jaką ważną rolę odgrywała Polska w procesie demokratycznych zmian w Europie i przy niemieckim zjednoczeniu. Zdjęcie obejmujących się premiera Mazowieckiego i kanclerza Kohla w trakcie Mszy Pojednania ma dużą wartość symboliczną i swoje stałe miejsce w ikonografii tych burzliwych czasów.

– W 2017 roku obchodziliśmy 75. rocznicę dwóch spotkań Kręgu z Krzyżowej właśnie w Krzyżowej. Czy wartości, którymi kierowali się Ci niemieccy opozycjoniści są według Pani wciąż żywe?

– To, co czyni Krąg z Krzyżowej tak szczególnym, to fakt, że jego członkowie posiadali tak różne pochodzenie społeczne i światopoglądowe – pośród nich znajdowali się arystokraci, przedstawiciele klasy średniej, ruchu robotniczego, katolicy i protestanci. To, co ich

jednoczyło, to wspólne wartości – przekonanie o znaczeniu jednostki, jej wolności i odpowiedzialności, a także idea społeczno-odpowiedzialnej gospodarki. Innymi słowy: chodziło o demokrację, państwo prawa, prawa człowieka. Do tego dochodziło przekonanie o konieczności integracji ogólnoeuropejskiej. To wszystko jest stale aktualne i obecnie, pod naciskiem kryzysów regionalnych, niestety mniej oczywiste niż przed kilkoma laty.

– W październiku 2017 r. Fundacja „Krzyżowa” realizowała we współpracy z MSZ i Ambasadą Niemiec wspólny projekt „Pamięć i pojednanie”. Jego uczestnikami byli studenci z Bałkanów Zachodnich. Celem projektu było pokazanie mieszkańcom krajów żyjących w konflikcie drogi Polski i Niemiec do pojednania. Jak ocenia Pani ten projekt i jego założenia?

– Konflikty, które wywołały rozpad Jugosławii, tak jak i jego skutki, z trudną historią polsko-niemieckich relacji mają mało wspólnego. Pomimo to, porównanie sytuacji pokonfliktowych i pytanie o wagę jasnego przydzielenia ról sprawców i ofiar może być inspirujące, tak jak zastanawianie się nad tym, co może to oznaczać, gdy konflikt nie wywodzi się z militarnej agresji jednego państwa wobec drugiego, tylko z niestabilności państwowej. I wiele innych zagadnień.

W odniesieniu do procesów pojednania można jednak ogólnie stwierdzić, że niezbędni są politycy, którzy chcą pojednania i którzy powstrzymują się od tworzenia osobistego kapitału politycznego z resentymu w społeczeństwie; potrzeba polityków z odwagą, którzy są gotowi wykonywać symboliczne gesty, tak jak miało to miejsce podczas Mszy Pojednania. Co ważne – musimy dużo zainwestować w spotkania i współpracę na szczeblu społeczeństwa obywa-

telskiego. Imponującym tego przykładem jest również miejsce spotkań młodzieży w Krzyżowej.

– W Krzyżowej działa największy w Polsce Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży. Biorąc pod uwagę obecną sytuację w Europie, jakie Pani zdaniem wyzwania stoją przed takimi organizacjami?

– Międzynarodowe spotkania młodzieży są niezmiernie istotne dla procesów pojednania i tym samym dla procesów integracji europejskiej. Nie ulega wątpliwości, że pierwsze kroki na drodze pojednania między Niemcami i Francją zostały wykonane właśnie na

plaszczyźnie społeczeństwa obywatelskiego. Już zaraz po zakończeniu wojny, jeszcze za czasów, kiedy Francja była jednym z czterech państw okupacyjnych w Niemczech, zaczęto organizować spotkania między ludźmi. Były to lokalne inicjatywy, przy których burmistrzowie i entuzjastyczni młodzi ludzie odgrywali ważną rolę. Później, Traktat Elizejski z 1963 roku, wyraźnie docenił rolę społeczeństwa obywatelskiego i stworzono Niemiecko-Francuską Współpracę Młodzieży.

W stosunkach polsko-niemieckich już bardzo wcześnie na poziomie politycznym doceniono ważną rolę spotkań młodzieżowych. Artykuł 30. w polsko-niemieckim Traktacie o dobrym sąsiedztwie z roku

1991 brzmi: „Umawiające się Strony są przekonane, że wzajemne poznanie i zrozumienie młodych pokoleń ma podstawowe znaczenie dla nadania trwałego charakteru porozumieniu i pojednaniu Narodów polskiego i niemieckiego. Dlatego przywiązują szczególnie dużą wagę do możliwie szerokich kontaktów i ścisłego współdziałania młodzieży polskiej i niemieckiej”. Powstała Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży.

Przed jakimi wyznaczeniami stoją takie organizacje w dzisiejszych czasach? Żyjemy w czasach, w których – przynajmniej w Europie, młodzież, która interesuje się obcymi krajami i ich mieszkańcami, ma szeroką ofertę – może podróżować do egzotycznych miejsc ponosząc niewielkie koszty, odbywać wszelkiego rodzaju staże, studiować za granicą w ramach programu Erasmus itp. Nie jestem pedagogiem, ale wyobrażam sobie, że w tych okolicznościach zaprezentowanie atrakcyjnej oferty, to znaczy czegoś, co zafascynuje i poruszy emocjonalnie młodych ludzi, może stanowić pewne wyzwanie. Druga wojna światowa jest już dawno za nami, a w roku 1991 wielu uczestników programów spotkań młodzieżowych w Krzyżowej jeszcze nie było na świecie. Niemcy i Polska obecnie są różnorodnie i przyjacielsko powiązane. Pomimo to trzeba dalej pracować nad tematem pojednania. Nadal istnieją negatywne stereotypy, które szkodzą wzajemnemu zrozumieniu i tym samym utrudniają porozumienie nad wspólną przyszłością.

Z całego serca życzę Międzynarodowemu Domu Spotkań Młodzieży w Krzyżowej wszystkiego dobrego!

– Dziękujemy bardzo za rozmowę.

Wywiad przeprowadziły:
Katarzyna Maziej-Choińska,
Katarzyna Śmiechowicz

Ksiądz Bolesław Kałuża: Tej mszy nie wolno nam zapomnieć

Krzyżowa 2017

Komiks w języku polskim i niemieckim o życiu ks. Bolesława Kałuży – proboszcza małej, wiejskiej parafii na Dolnym Śląsku, ale również gospodarza wyjątkowego i ważnego nabożeństwa, jakim była Msza Pojednania w 1989 roku. Publikacja powstała w ramach projektu „Ksiądz Bolesław Kałuża: Tej mszy nie wolno nam zapomnieć”, wspieranego przez Muzeum Historii Polski (projekt „Patriotyzm Jutra”). Komiks ma formę drukowaną oraz jest dostępny on-line.

Poradnik Model Współpracy Międzysektorowej, Poradnik Metody AsA (Aktywizacja asystowana) Skrypt szkoleniowy

Krzyżowa 2017

Trzy publikacje powstałe w ramach realizowanego przez Fundację „Krzyżowa” projektu „Aktywizacyjny triathlon – młodzi w edukacji, zatrudnieniu, integracji” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej z Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. W poszukiwaniu dobrych praktyk przeciwdziałania bezrobociu w grupie docelowej NEET, sięgnięto po doświadczenia niemieckie, charakteryzujące się wysoką skutecznością. Poradnik Model Współpracy Międzysektorowej jest przewodnikiem po ścieżce prowadzącej do zawiązania partnerstwa jako formy współpracy w celu rozwiązywania pojawiających się problemów społecznych, głównie aktywizacji społeczno-zawodowej populacji NEET, czyli osób wykluczonych lub oddalonych od rynku pracy. Natomiast Poradnik Metody AsA stanowi opis niemieckiego modelu aktywizacji i integracji zawodowej AsA (Assistierte Ausbildung) i jego odpowiednika zaadaptowanego kulturowo na warunki polskie. Autorami publikacji jest zespół ekspercki w składzie: Paweł Ułaszewski, Alicja Przepiórska, Agnieszka Żak, Aleksandra Królak-Wąsowicz, Ewa Komen-da, Jadwiga Marszałkowska, Joanna Czarnecka, Krzysztof Piłat, Iwona Machoń-Pluszczewska, Ryszard Sobański. Ekspert społeczny – Jan Kamiński.

Zielona, sypana, nie słodzę

Krzyżowa 2017

Pamiętnik „Zielona, sypana, nie słodzę” to zapiski wspomnień starszych uczestników projektu „Tradycja łączy pokolenia”. Podczas licznych, indywidualnych spotkań seniorzy dzielili się swoimi historiami z młodzieżą. Publikacja zawiera historie i zdjęcia 12 starszych mieszkańców powiatu wałbrzyskiego, które spisali uczniowie III Liceum Ogólnokształcącego w Wałbrzychu.

Projekt „Tradycja łączy pokolenia” był realizowany przez Fundację „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego i został dofinansowany ze środków Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020.

Digital pathways

Publikacja online, 2017

Publikacja powstała w ramach międzynarodowego projektu „Digital Skills Pathways for Youth across Europe”, którego partnerem była Fundacja „Krzyżowa”. W skład publikacji wchodzi: Program Digital Pathways oraz materiały ustawicznego doskonalenia zawodowego (UDZ) dla edukatorów. Materiały UDZ zawierają wytyczne dotyczące opracowania strategii i metod, które okazały się skuteczne w angażowaniu młodych ludzi w pracę nad mediami cyfrowymi. Materiały te pokazują, jak edukatorzy mogą wspierać uczestników Programu w nauce i rozwoju swoich umiejętności w zakresie mediów cyfrowych we współpracy z rówieśnikami, zarówno w czasie spotkań bezpośrednich, jak i online. Zarówno program, jaki i materiały UDZ są dostępne online.

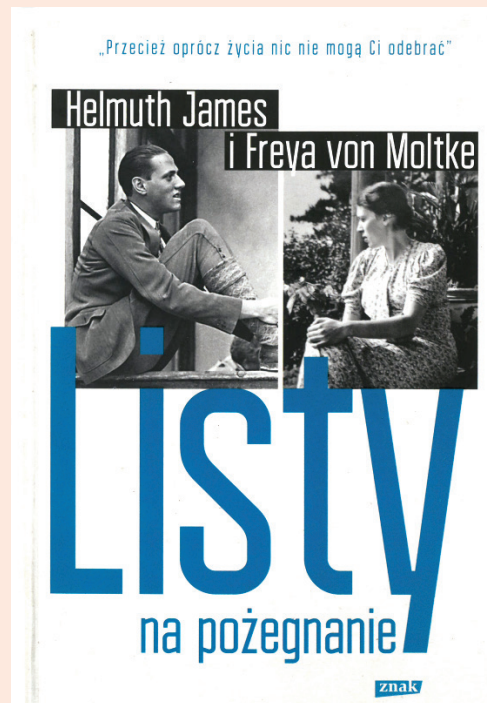

Listy na pożegnanie

Helmuth James i Freya von Moltke

Znak, Kraków 2017

Pozornie byłaby to w miarę prosta historia. Helmuth James von Moltke, radca prawny i radca spraw zagranicznych w wywiadzie wojskowym, trafił do aresztu pod zarzutem przekazywania tajnych informacji. Fakt, że zrobił to, aby uratować przyjaciela przed aresztowaniem był drugorzędny. Ze względu na nazwisko słynnego feldmarszałka – zyskał status więźnia uprzywilejowanego, miał dostęp do książek, mógł wymieniać korespondencję z żoną (oczywiście, pod kontrolą Gestapo), a wobec braku sformułowanego aktu oskarżenia zapewne liczyć mógł ostatecznie na zwolnienie z aresztu.

Trudności pojawiły się, kiedy po nieudanym zamachu na życie Hitlera oraz zakończonej klęską próbie przewrotu stanu, służba bezpieczeństwa rozpoczęła zakrojoną na szeroką skalę akcję aresztowań przeciwników reżimu. W toku przesłuchań (oraz towarzyszących im tortur) Gestapo ustaliło, że ów radca prawny, który od ponad pół roku przebywa w więzieniu, jest jednym z liderów antynazistowskiej organizacji – nazwanej przez służbę bezpieczeństwa „Kręgiem z Krzyżowej”, która miała na celu obalenie władzy i współpracowała przy przygotowywaniu zamachu stanu. W tej sytuacji o jakimkolwiek zwolnieniu nie było mowy. Jako zdrajca narodu Moltke został przetransportowany do ośrodka dla więźniów politycznych w berlińskiej dzielnicy Tegel, gdzie umieszczono go w „domu umarłych” – celu dla oczekujących na szybki proces i egzekucję. Proces wprawdzie się przeciągał, ostatecznie jednak sędzia Trybunału Ludowego, ciała specjalnie powołanego, aby zajmować się podobnymi przypadkami, wykazał, że Moltke to zdrajca i defetysta, który świadomie wykluczył się z walczącej wspólnoty narodowej – a tym samym zasługuje tylko na śmierć. Wyrok, jak setki innych, wykonano.

Nie była to jednak prosta historia. Wszystko to za sprawą dwóch osób. Pierwszą z nich był Harald Poelchau, kapelan w więzieniu w Tegel, a zarazem niezdekonspirowany członek Kręgu z Krzyżowej, który nie tyl-

ko towarzyszył Moltkemu, jak i wielu innym więźniom, w ostatnich chwilach, ale także, narażając życie swoje i swoich bliskich, przemycał korespondencję więźniów i ich rodzin. To dzięki niemu Helmuth James mógł, podczas niemal czteromiesięcznego pobytu w „domu umarłych”, wymienić z żoną 172 listy.

Drugą z tych osób była żona Helmutha Jamesa, Freya. Małżonka, przyjaciółka i powierniczka, która od samego początku wspierała męża w jego trudnym, bo jakże rzadkim, sprzeciwie wobec rządów nazistowskich. Po jego aresztowaniu natomiast nie tylko wzięta na siebie ciężar samotnego wychowania dwóch synów, opieki nad rodzinnym majątkiem, ale także chyba najtrudniejszą – pożegnania się z mężem, którego proces i egzekucja (przez niemal cztery miesiące osadzenia w Tegel!) wydawały się wyłącznie kwestią dni.

Tak, jak wyjątkowe były okoliczności powstania (i wymiany) korespondencji pomiędzy małżonkami, tak i niecodzienne były jej dalsze losy. Wszystkie listy z Tegel, w tym także te znacznie wcześniejsze, zdawałyby się, że pisane za innego życia, Freya ukryła przed Gestapo w pszczelich ulach w Krzyżowej. Po zakończeniu działań wojennych, kiedy to posiadłość w Krzyżowej, wraz z innymi ziemiami niemieckimi, znalazła się w granicach państwa polskiego, Freya opuszczając dom, zabrała ze sobą te epistolarne wspomnienie męża. Towarzyszyły

jej nieprzerwanie, do końca jej długiego życia. Wiele lat po wojnie, w roku 1988, Freya zdecydowała się wydać drukiem 1600 listów, które wymieniła z mężem w latach 1939-1944. Te z Tegel uznała jednak za zbyt osobiste, dlatego też drukiem ukazały się dopiero po jej śmierci, w roku 2011. 172 listy będące świadectwem nie tylko zanikłej już sztuki epistolarnej, ale przede wszystkim głębokiej miłości, szacunku, jakim darzyli się małżonkowie, oraz trudnego – bardzo długiego – pożegnania. Jego, z życiem. Jej, z mężem. W 2017 roku, nakładem wydawnictwa Znak, ukazał się tom zawierający niepublikowane dotąd w Polsce listy małżonków von Moltke z Tegel. Polska redakcja zde-

cydowała się znacznie skrócić korespondencję, pomijając fragmenty odnoszące się do pism procesowych, dłużej omawianych spraw rodzinnych oraz powtarzających się kwestii. Otrzymaliśmy zatem publikację starającą się przede wszystkim uchwycić dialog małżonków, gdzie temat trudnego pożegnania przeplata się ze sprawami związanymi z samymi procesami oraz opisaniami codziennego życia – u Helmutha w więzieniu, jak i u Freyi i ich dzieci w Krzyżowej. Całość składa się zaś na przejmujące świadectwo miłości i silnej postawy etycznej w obliczu nieuniknionego.

dr Tomasz Skonieczny | Koordynator projektów Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”

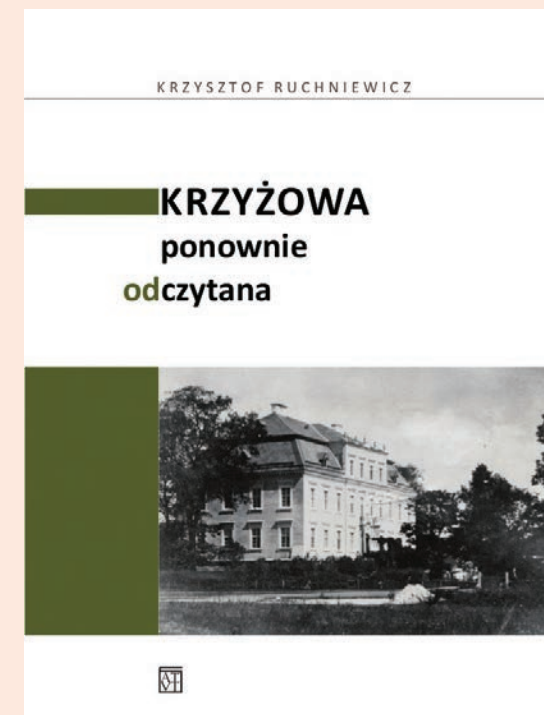
Krzyżowa ponownie (od)czytana

Krzysztof Ruchniewicz

Wydawnictwo ATUT, Wrocław 2017

„Krzyżowa ponownie (od)czytana” stanowi zbiór rozważań i impresji autorstwa prof. Krzysztofa Ruchniewicza. Nie jest ona jednak tylko efektem pracy historyka, niemcoznawcy, co przede wszystkim wyrazem osobistej fascynacji autora nie tyle miejscem, ile ludźmi je tworzącymi.

Swój emocjonalny stosunek do Krzyżowej Ruchniewicz wyraźnie podkreśla już we wstępie, kiedy w pierwszym zdaniu wyznaje „Krzyżowa nadal mnie fascynuje”. Znamiennie jest owe „nadal”. Przez wiele lat Krzysztof Ruchniewicz powiązany był z Fundacją „Krzyżowa”, czy to zasiadając przez dwanaście lat w jej gremiach, czy też wspierając merytorycznie realizowane przez nią projekty. Z treści jednego z bardziej osobistych tekstów omawianej książki („Chrześcijanin w społeczeństwie». Konferencja w klubie”) dowiadujemy się jednak, iż już jako młody student historii Ruchniewicz uczestniczył w spotkaniu (w dniach 2-4 VI 1989 r.), które w sposób bezpośredni przyczyniło się do powstania Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. Tym samym owa nadal trwająca fascynacja, do której przynajmniej się Ruchniewicz, nabiera wymiaru ćwierćwiecza.

Nie bez znaczenia dla zrozumienia stosunku autora książki do Krzyżowej jest także fakt, iż postowie do niej napisała dr Annemarie Franke – wieloletnia kierowniczka Miejsca Pamięci i członek Zarządu Fundacji „Krzyżowa”, która, za namową Krzysztofa Ruchniewicza i pod jego osobistą opieką podjęła się napisania dysertacji doktorskiej o powojennych dziejach Krzyżowej. Na tym jednak nie koniec. Ruchniewicz nie tylko bowiem książ-

► kę dedykuje swym „pierwszym przewodnikom po Krzyżowej” (Esther-Marie Ullmann Goertz, śp. Karolowi Joncy, Klausowi Matuškowi i Andreasowi Schreckowi), ale także zaznacza, iż podczas jej pisania, czy też redagowania dawniejszych tekstów, na nowo porządkuje swoje myślenie o tym miejscu. I tu przywołać należy tytuł książki – te ponowne (od)czytanie obrazuje stosunek samego autora, nie tylko jako badacza, do pewnego fenomenu, jakim jest Krzyżowa.

Podkreślić należy tym samym, iż do czynienia mamy z pozycją, która nie jest wyłącznie dziełem historyka, niekwestionowanego znawcy problematyki, ale która mówi także o tym, co zdaje się być najważniejsze w Nowej Krzyżowej – tej powstałej po 1989 r. – że jest to miejsce, które nie tylko zaistniało dzięki ludziom, których połączy poszanowanie dla fundamentalnych wartości, ale również, że wokół niego skupiają się pasjonaci, głęboko przekonani o sensowności kultywowania jego dziedzictwa.

Sama książka, stanowi zbiór esejów historycznych oraz impresji, nie zaś artykułów stricte naukowych, co wpływa wyłącznie na jej korzyść. Do czynienia mamy bowiem z tekstami przystępnymi, których odbiorcą nie będzie jedynie wąskie grono akademików. Nie są to teksty przełomowe, w sensie rozwoju badań historycznych, lecz przecież nie takie miały być. Ten element działalności zawodowej Ruchniewicz realizuje w innych miejscach. Tu dostajemy teksty przede wszystkim przemyślane, będące rozważaniami nad wybranymi aspektami dziejów Krzyżowej.

Otrzymaliśmy zatem pozycję, której lektura daje dobre wyobrażenie o historii Krzyżowej von Moltków, o niemieckiej opozycji antyhitlerowskiej (tu na uwagę zasługują: „Wielka koalicja niemieckiego ruchu oporu». Krąg z Krzyżowej” oraz „Ich społeczeństwo było przeciw nim». Polska i Polacy wobec niemieckiej opozycji antyhitlerowskiej”, które wpisują się w potrzebę wypełnienia

luki obecnej w polskiej publicystyce na temat postawy samych Niemców wobec rządów Hitlera), oraz wyjątkowo cenne, bo niepozbawione osobistych akcentów, relacje o okolicznościach powstania Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. Na koniec zaś autor przedstawił rysy biograficzne kilku zmarłych już ojców (współ)założycieli Fundacji.

Książka Ruchniewicza jest tym samym swego rodzaju przewodnikiem po trzech warstwach historii Krzyżowej – od tej XIX-wiecznej, zanurzonej w (nie)provincialnym życiu emerytowanego feldmarszałka, przez tę doby brunatnego totalitaryzmu, kiedy to Krzyżowa stała się swego rodzaju enklawą, skupiając ludzi, którzy nie mogli pogodzić się z sytuacją panującą nie tylko w ich kraju, ale i Europie, po tę najnowszą, kiedy upadek bloku wschodniego pozwolił na spełnienie życzenia chrześci-

jańskich inteligentów, o powstaniu miejsca międzynarodowego dialogu.

W kontekście rynku wydawniczego jest to pozycja niewątpliwie potrzebna, brak bowiem jej odpowiednika – szczególnie na rynku polskim. Na tle współczesnego krajobrazu intelektualnego jest zaś pozycją tym bardziej pożądaną. Brak bowiem książek przemyślanych, pisanych nie tylko ze znanstwem tematu, z erudycyjną swadą, co z subtelną życzliwością, wynikającą z osobistego zaangażowania.

Fragmenty artykułu, który w pełnej formie ukazał się w Gazecie Wrocławskiej (Miejsce, gdzie ludzie chcieli zmieniać świat, Gazeta Wrocławska, 27-28 maja 2017)

dr Tomasz Skonieczny | Koordynator projektów Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”

Wspólna droga, wspólny duch

Fundacja „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego 1989-1998

Annemarie Franke

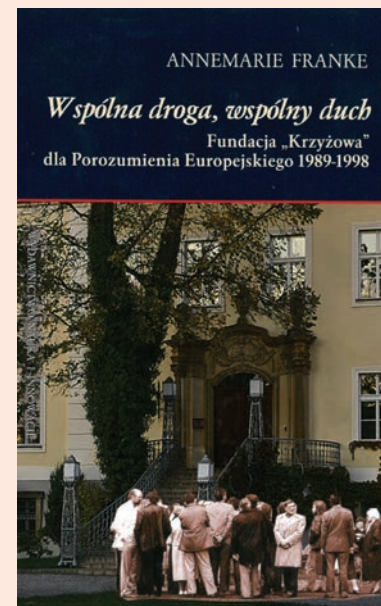
Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2017

Wspólna droga, wspólny duch. Fundacja »Krzyżowa« dla Porozumienia Europejskiego” – to pierwsza monografia naukowa poświęcona genezie i procesowi postawiania, programowego profilowania i kształtowania struktur Fundacji „Krzyżowa”. Annemarie Franke, wieloletni pracownik Fundacji, buduje opowieść o Krzyżowej wokół centralnego dla dialogu polsko-niemieckiego zjawiska, jakim jest sieć kontaktów ponad granicami oraz współpraca między ludźmi różnych środowisk na przestrzeni trzech okresów: w czasie zimnej wojny, przełomowego roku 1989 oraz budowania dialogu zjednoczonych Niemiec i wolnej Polski.

W pierwszej części Annemarie Franke pokazuje proces odkrywania Krzyżowej przez wielu aktorów po obu stronach żelaznej kurtyny: w komunistycznej Polsce, w NRD, jak i w RFN, Holandii i USA. Odkrywa specyficzne moty-

wacje różnych środowisk, zajmujących się miejscem, historią czy koncepcjami Kręgu z Krzyżowej.

W części drugiej autorka opisuje w jaki sposób wcześniej „niewidzialna” sieć zaczyna wchodzić ze sobą w interakcję i budować pierwsze mosty. Łączy ich przekonanie, że chodzi o miejsce o uniwersalnym wydźwięku, o miejsce, w którym edukacja, uczenie się odpowiedzialności za swoje otoczenie, może być fundamentem dla podzielonej dotychczas – na boga-

ty, demokratyczny Zachód i biedny komunistyczny Wschód, Europy. Msza Pojednania 12.11.1989 roku staje się potwierdzeniem, że Krzyżowa powinna być polsko-niemieckim miejscem spotkań, również jako ważny krok w budowaniu dialogu.

Kwestie programowe, jak w swoich szczegółowych i wyważonych opisach pokazuje szczególnie w trzeciej części Franke, były przedmiotem sporu międzynarodowej sieci. Chodziło nie tylko o to, jakie treści i jakie wartości mają być filarami nowej Fundacji, ale w jaki sposób mają i mogą one integrować Polaków i Niemców, którzy mają odmienne doświadczenia II wojny światowej i komunizmu. Instytucjonalizacja sieci była kolejnym potwierdzeniem słuszności obranej wcześniej intuicyjnie drogi, ujawniała jednocześnie wiele dysproporcji i asymetrii w możliwościach i skuteczności wielu aktorów. Annemarie Franke z ogromną dokładnością i precyzją uchwyciła dynamikę zawiętego procesu założycielskiego i umiejętnie zakotwiczyła go w szerszy kontekst polityczno-społeczny. Ukazuje ona bardzo wyraźnie, z jak wielu perspektyw myślano o Krzyżowej, jak w kontekście Krzyżowej aktywowano społeczeństwo obywatelskie i w jaki sposób te różne punkty widzenia spotykały się od 1989 roku w procesie tworzenia Fundacji.

Zapytać można krytycznie, czy praca Annemarie Franke jest poznawczo atrakcyjna również dla osób niezwiązanych z Krzyżową. Nie mamy żadnej wątpliwości w tej kwestii. Ponadto wartość tej pracy dostrzegamy w dwóch aspektach. Autorka podjęła się ambitnego zadania opisanego różnych ludzi, ich pomysłu na Krzyżową oraz na proces jej budowania, i z postawionego celu wywiązała się znakomicie. Jej książka jednak to coś więcej niż tylko udokumentowanie historii Fundacji „Krzyżowa”. Annemarie Franke pokazuje, z jednej strony, ogromny potencjał społeczeństwa obywatelskiego i jego skuteczność – również w kontekście międzynarodowym. Tym samym jej książka poszerza – także w perspektywie metodycznej jako udany przykład wieloperspektywicznej opowieści – nasze rozumienie oddolnego budowania relacji polsko-niemieckich. Z drugiej strony zaś, uświadamia nam, że są miejsca, których dziedzictwo trudno jest umiędzynarodowić, nawet jeśli ma ono charakter uniwersalny. Oba aspekty oferują dzisiejszej Krzyżowej możliwość krytycznej autorefleksji i powinny być zachętą do dalszej wspólnej pracy ponad różnorodnymi granicami/ograniczeniami. Skuteczność Krzyżowej jest i pozostanie listkiem figowym jakości dialogu polsko-niemieckiego. To chyba najcenniejsza lekcja po lekturze książki Annemarie Franke.

prof. UW dr hab. Waldemar Czachur | Przewodniczący Rady Fundacji „Krzyżowa”, członek Komisji ds. Miejsca Pamięci i Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”, Uniwersytet Warszawski
dr Gregor Feindt | Członek Rady Fundacji, Komisji ds. Miejsca Pamięci i Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”, Leibniz-Institut für Europäische Geschichte, Moguncja

(Nie)obecne dziedzictwo

Rozważanie o Kręgu z Krzyżowej

red. dr. Tomasz Skonieczny, Krzyżowa 2017

„(Nie)obecne dziedzictwo. Rozważanie o Kręgu z Krzyżowej” to najnowsza publikacja, która została wydana przez Fundację „Krzyżowa” oraz Fundację Konrada Adenauera. Wydawnictwo, które zawiera 13 tekstów, porusza zagadnienia związane z historią, programem i dziedzictwem Kręgu z Krzyżowej. Powstało ono w ramach projektu pt. „Dziedzictwo Kręgu z Krzyżowej dla współczesnej Europy”, który odwoływał się do jednej z najciekawszych idei leżących u podstaw działań Kręgu z Krzyżowej – heterogeniczności. Do udziału w nim zaproszono kilkunastu ekspertów z Polski i Niemiec, reprezentujących różne dyscypliny naukowe, doświadczenia zawodowe oraz opcje światopoglądowe.

Materiały prezentowane w niniejszej publikacji stanowią przykład namysłu nad konkretnymi aspektami historii, programu, czy też, ujmując rzecz szerzej, dziedzictwa Kręgu z Krzyżowej – w tym również tego, które jest twórczo wykorzystywane w działalności samej Fundacji „Krzyżowa”. Są one także przykładem niezbędnej refleksji, jaką wywołuje w Polsce na nowo podjęcie się tematu niemieckiej opozycji antyhitlerowskiej. Nie powinno zatem być zaskoczeniem, iż problematyka poruszana przez uczestników projektu nie jest wolna od pytań odwołujących się do aktualnych relacji polsko-niemieckich, przede wszystkim w kontekście podejścia do przeszłości.

Pierwsze dwa artykuły, autorstwa Roberta Żurka oraz Sebastiana Fikusa, które zostały zamieszczone w publikacji stanowią wprowadzenie w tematykę historii i działalności Kręgu z Krzyżowej, przybliżając najważniejsze informacje na temat tej grupy, ale także przedstawiając wyniki namysłu nad aktualnością programu i metod pracy.

Kolejne artykuły odnoszą się do kwestii kultury pamięci i obecności pewnych zagadnień w dyskursie publicznym. Pierre Weber przedstawia dociekania nad obecnością Kręgu z Krzyżowej we francuskim dyskursie publicznym i naukowym. Zaś Marcin Miodek przedstawił esej poświęcony obecności fenomenu oporu antytotalitarnego w europejskiej pamięci zbiorowej i kulturze wspominania.

Kwestię postrzegania oporu wobec nazizmu w polskiej i niemieckiej perspektywie podejmują w ściśle korespondujących ze sobą tekstach Katarzyna Kaczorowska i Paweł Ukielski. Autorzy zgodnie zwracają uwagę

na niezwykle ważne rozróżnienie – na konsekwencje, jakie dla pamięci o wojnie ma fakt, że niemiecki ruch oporu wobec nazizmu to doświadczenie wąskich elit, podczas gdy w Polsce miał on nie tyle kształt oporu masowego, ile znalazł wyraz w strukturach państwowych, które jednoznacznie opowiedziały się za walką z okupantem.

Jako uzupełnienie powyższych tekstów zamieszczony został artykuł Tomasza Skoniecznego, który, na przykładzie pamięci o zamachu na Hitlera dokonany przez pułkownika Clausa von Stauffenberga, podejmuje temat nieprzystawalności polskiej i niemieckiej pamięci o oporze przeciwko nazizmowi.

Od rozważań o kulturze pamięci odchodzi Helena Anna Jędrzejczak. Zwraca ona uwagę na ideowe, duchowe i intelektualne konteksty, w jakich kształtowały się poglądy środowisk opozycji antyhitlerowskiej, w tym także Kręgu z Krzyżowej.

Lech M. Nijakowski z kolei w swym eseju podejmuje rozważania nad propozycjami Kręgu z Krzyżowej o ukaraniu niemieckich zbrodniarzy wojennych.

Trzy ostatnie wypowiedzi zamieszczone w omawianej publikacji to głosy osób, które zawodowo zajmują się kształtowaniem postaw i edukacją obywatelską. Benedikt Widmaier przedstawia inspiracje, jakich dla działań wspierających postawę obywatelską dostarcza Krzyżowa jako miejsce, w którym żyje tradycja Kręgu z Krzyżowej. O. Janusz Śliwa dzieli się inspiracjami, jakich dla pracy formacyjnej dostarcza postawa o. Alfreda Delpa, członka Kręgu z Krzyżowej wywodzącego się (tak jak sam Autor) z zakonu jezuitów. Natomiast Stephan Bickhardt podejmuje się namysłu nad ideałami, jakie przyświecały członkom grupy w pracach nad konkretnymi elementami programu oraz zastanawia się, w jaki sposób dzisiaj można odwoływać się do dziedzictwa Kręgu z Krzyżowej.

Ze Wstępu Roberta Żurka oraz Tomasza Skoniecznego

POŻEGNANIA

Śp. Wanda Czaplńska

Maryna Czaplńska | Członek Rady Fundacji „Krzyżowa”

Śp. Wanda Czaplńska, z domu Kormarska, ur. 7.11.1928 roku w Jarosławiu, zm. 22.01.2017 we Wrocławiu, córka majora AK; lekarz pediatra, żona, mama 4 dzieci, aktywny członek Klubu Inteligencji Katolickiej (KIK) we Wrocławiu.

Z niezwykłą gorliwością otwierała swój dom wszystkim. Wiele energii poświęciła na rzecz pojednania Polaków i Niemców. Była współorganizatorką spotkań ludzi dobrej woli z różnych krajów, którzy dążyli do powstania Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego, następnie członek Rady Fundacji. Aktywny członek Sekcji Rodzin KIK, organizator letnich obozów dla dzieci, młodzieży i całych rodzin. Założycielka i wieloletnia przewodnicząca Towarzystwa Przyjaciół Krzyżowej we Wrocławiu. Inicjatorka i współorganizatorka konkursu „repatrianci” dotyczącego przesiedlenia Polaków z rubieży wschodnich byłej II RP.

Troskliwy lekarz pediatra, członek pierwszej Solidarności Lekarskiej, inicjatorka akcji zaopatrzenia całej populacji noworodków we Wrocławiu witaminę D w latach 80'tych w ramach akcji pomocowej parafia parafii (Dortmund-Wrocław). Współtwórczyni partnerstwa parafii Dortmund-Wrocław. Zaangażowana w pracę poradni małżeńskiej w parafii św. Klemensa Dworzaka we Wrocławiu oraz wykłady w innych parafiach na Dolnym Śląsku. Kobieta o wielkiej wyobraźni i gorącym sercu otwartym na każdego bliźniego.

W książce „Wanda. Z życia Wandy Czaplńskiej (1928-2017)”* Kazimierza Czaplńskiego o zaangażowaniu Wandy Czaplńskiej w działalność Fundacji „Krzyżowa” pisze m.in. Małgorzata Narkiewicz z wrocławskiego KIK:

(...) Wanda Czaplńska przyczyniła się do powołania Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. W 1992 r. założyła Towarzystwo Przyjaciół Krzyżowej mające na celu rozpowszechnianie idei porozumienia między narodami Europy i do roku 2005 była jego przewodniczącą.

Pani Wanda była inicjatorką corocznych wyjazdów członków Klubu do Krzyżowej na kolejne rocznice Mszy Pojednania. Zawsze z tej okazji ksiądz Bolesław Kałuża odprawiał mszę w intencji Fundacji „Krzyżowa”. Pierwszy wyjazd

odbył się w 1992 roku. Wtedy sadziliśmy przy Domu na Wzgórzu sadzonki klonów zdobyte przez panią Zielińską. Szczególnie uroczysty był wyjazd w listopadzie 2004 roku na spotkanie, w którym wziął udział Tadeusz Mazowiecki, a w imieniu kanclerza Kohla przemawiał konsul generalny Niemiec. Był obecny również Caspar von Moltke z żoną.

W ramach działalności Towarzystwa Przyjaciół Krzyżowej Wanda przygotowywała coroczne spotkania dla upamiętniania członków Kręgu z Krzyżowej. Nie pamiętam wszystkich tematów tych spotkań, ale z dostępnych mi materiałów dowiedziałam się, że ostatnie takie spotkanie, poświęcone Haraldowi Poelchau, duszpasterzowi więzienia w Tegel, gdzie po zamachu na Hitlera osadzeni byli członkowie Kręgu, odbyło się w lutym 2004 roku.

Jej inicjatywą było zorganizowanie konkursu na wspomnienia Polaków i Niemców, przesiedlonych po zmianie granic po wojnie. Efektem tego konkursu było wydanie w roku 2008 przez wydawnictwo „Atut” książki „Skąd my tu?”, po wieloletnich staraniach Wandy. (...)

Kolejnym pragnieniem Wandy było zorganizowanie konkursu dotyczącego wspomnień o tajnym nauczaniu w czasie okupacji. Niestety, pogarszający się stan Jej zdrowia uniemożliwił jego realizację...

dr Robert Żurek | Członek Zarządu Fundacji „Krzyżowa”
dr Tomasz Skonieczny | Koordynator projektów Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”

* „Wanda. Z życia Wandy Czaplńskiej (1928–2017)”, Kazimierz Czaplński, Wydawnictwo „Lamis”, Wrocław 2017

Kanclerz dwóch zjednoczeń

Tekst powstał w związku ze śmiercią Helmuta Kohla i pierwotnie został opublikowany na portalu <http://laboratorium.wiez.pl> w dniu 23.06.2017 r.

dr Robert Żurek | Członek Zarządu, Dyrektor Akademii Europejskiej Fundacji „Krzyżowa”

Krótko przed wyborami do Bundestagu w 1998 r. zapytałem niemieckiego znajomego, konserwatywnego katolika, czy po raz kolejny odda głos na kandydata chadecji – dotychczasowego kanclerza Helmuta Kohla. Ku mojemu zdziwieniu odparł, że nie zamierza tego zrobić. „Potrafię pogodzić się z faktem, że moje kilkunastoletnie dzieci nie znają innego papieża niż Jan Paweł II” – tłumaczył – „ale nie godzę się z faktem, że wejdą w dorosłość w przekonaniu, że kanclerzem Niemiec jest zawsze Helmut Kohl”.

Kohl rządził Republiką Federalną przez szesnaście lat. Nawet uwzględniając, że Niemcy dokonują politycznych wyborów w sposób nieco zachowawczy, uznać to trzeba za niezwykle sukces, świadczący o wielkiej klasie Kohla jako polityka. Jego rekordu w utrzymywaniu się u władzy nie pobił w powojennych Niemczech nikt, a i w demokratycznych krajach całego świata mało kto może się z nim równać.

A dokonał tego właśnie on. Człowiek, nazywający się Helmut Kapusta, o aparycji, która przyniosła mu złośliwą ksywkę „gruszka”. Otyły, nieporadny motorycznie, z wadą wymowy. Był wymarzoną i chyba najpopularniejszym obiektem satyry politycznej w powojennych Niemczech. Komiccy nie musieli zbytnio się wysilać, by parodiując Kohla, doprowadzać publiczność do

śmiechu. Wystarczyło po prostu jak najlepiej go imitować, nieco tylko ubarwiając autentyczne fragmenty jego przemówień – bo talentu krasomówczego również nie miał.

Jak zatem ów ociężały i pocieszny olbrzym (blisko dwa metry wzrostu), opowiadający publicznie z zachwytem o swych ulubionych faszeryzowanych świńskich żołądkach, lokalnym przysmaku z rodzinnego Palatynatu, stał się jednym z najważniejszych europejskich polityków XX wieku?

Może rzucające się w oczy mankamenty Kohla usypiały czujność przeciwników i utrudniały dostrzeżenie jego zalet? Bo był politykiem nietuzinkowym, o czym świadczy tempo jego kariery, której kolejne stopnie pokonywał jakby na przekór krytykom i prześmiewcom.

Niemal co trzy lata zaliczał kolejne spektakularne sukcesy: W 1963 r. (w wieku 33 lat) zostaje przewodniczącym frakcji CDU w parlamencie kraju związkowym Nadrenia-Palatynat. W roku 1966 (ma 36 lat) – przewodniczącym całej partii w tymże kraju związkowym. W 1969 r. (jeszcze przed czterdziestką) – premierem Nadrenii-Palatynatu. W 1973 r. członkowie CDU wybierają go na przewodniczącego partii (pozostanie nim przez 25 lat, do 1998 r.). W 1976 r. chadecja wysuwa go jako kandydata na kanclerza

federalnego w wyborach do Bundestagu. Zdobywa blisko 49 procent głosów (jeden z najlepszych wyników chadecji w powojennych Niemczech), ale nie zostaje kanclerzem, bo socjaldemokraci i liberałowie montują koalicję, posiadającą minimalną większość.

Jak na ironię losu, kanclerzem zostaje w sposób niepasujący do tego pasma sukcesów – trochę przez przypadek. W 1982 r. rozpada się koalicja SPD i FDP, liberałowie tworzą nową koalicję z CDU, dotychczasowy rząd upada (pierwsze i jedyne jak dotąd konstruktywne wotum nieufności w historii RFN), powstaje nowy rząd, a na jego czele staje szef większego z koalicjantów, czyli Kohl. Kanclerzem pozostanie, jak wiemy, przez następne 16 lat, wygrywając kolejne wybory, potwierdzające jego skuteczność w politycznych rozgrywkach i popularność w społeczeństwie.

Do historii przejdzie jednak nie tylko jako wirtuoz władzy, lecz także mąż stanu, który wywarł ogromny wpływ na rozwój Niemiec i Europy. Już u progu swojej pierwszej kadencji jako kanclerz federalny sformułował dwa cele strategiczne swojej polityki zagranicznej: zjednoczenie Europy i zjednoczenie Niemiec. Uśmiech historii, ale i osobista determinacja i sprawność polityczna sprawiły, że w obu procesach odegrał kluczową rolę.

Symbolicznym wyrazem udziału Kohla w procesie jednoczenia się Europy są dwa obrazy. Pierwszy, to stojący obok siebie w milczeniu, trzymający się za ręce, Kohl i prezydent Francji François Mitterand, na polu bitwy pod Verdun w 1984 r. Drugi – to Kohl i pierwszy niekomunistyczny premier Polski, Tadeusz Mazowiecki, przekazujący sobie znak pokoju w trakcie Mszy Pojednania w Krzyżowej, pięć lat później.

Aktom symbolicznym towarzyszyły działania pragmatyczne. Układ z Schengen (zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych państw sygnatariuszy, 1985 r.), układ z Maastricht (narodziny Unii Europejskiej, 1992 r.), wprowadzenie wspólnej waluty euro (lata 90., wprowadzenie euro już po odejściu Kohla ze stanowiska kanclerza). To wszystko kroki milowe w historii integracji europejskiej, w których Helmut Kohl miał decydujący udział.

Jednocześnie rząd Kohla wspierał dążenia niepodległościowe Polaków, udzielając poparcia opozycji antykomunistycznej i ułatwiając pomoc humanitarną niemieckiego społeczeństwa w latach stanu wojennego. Potem zaś, już po upadku komunizmu, wypracował kluczowe umowy z Polską: traktat graniczny (uznanie granicy na Odrze i Nysie, 1990 r.) i traktat o dobrym sąsiedztwie (szereg zapisów na rzecz współpracy, 1991 r.), kładące podwaliny pod polsko-niemieckie partnerstwo, a w szerszej perspektywie otwierające drogę Polski do NATO i UE.

Kohl spełnił również swoje drugie polityczne marzenie, przeżył zjednoczenie Niemiec i przeszedł do historii jako „kanclerz zjednoczenia”, nie tylko dlatego, że się do niego walcie przyczynił, ale i dlatego, że po wygranych wyborach do Bun-

► destagu w 1991 r., tym razem już ogólnoniemieckich, stanął na czele pierwszego rządu nowej Republiki Federalnej.

Warto na marginesie przypomnieć fakt, że mur berliński runął dokładnie wtedy, gdy kanclerz Kohl przebywał z wizytą w Polsce. Przerwał ją i udał się do Berlina, by następnie wrócić do Polski i dokonać symbolicznego aktu pojednania w Krzyżowej. Ta koincydencja wskazuje w sposób symboliczny na związek między pojednaniem polsko-niemieckim a przywróceniem jedności Niemiec i Europy, czy w szerszej perspektywie – między pojednaniem a wolnością. Ale to temat na inny artykuł...

Stosunek Kohla do Polski nie był wolny od ambiwalencji. Dążył do pojednania, ale odwlekał uznanie przez Niemcy granicy na Odrze i Nysie do momentu, w którym zachodni alianci po prostu go do tego zmusili. Nie chciał ryzykować straty głosów narodo-konserwatywnych wyborców w zbliżających się wyborach do Bundestagu, choć sondaże wskazywały na dużą przewagę jego partii nad przeciwnikami (podobnych oporów nie miał później, forsując wprowadzenie euro wbrew opinii większości społeczeństwa niemieckiego). A przecież musiał rozumieć, że stanowisko w sprawie granicy jest dla polskich partnerów probierzem prawdziwych intencji zachodnich sąsiadów, zaś uporczywe odmawianie jej uznania w 45 lat po wojnie znacząco utrudnia pojednanie, a być może wręcz je uniemożliwia.

Wydaje się, że odsuwając w czasie uznanie granicy, Kohl kierował się motywami nie tylko pragmatycznymi. Chciał przejść do historii jako kanclerz zjednoczonych Niemiec, a nie jako kanclerz oddanych terytoriów. To zrozumiałe, gdy przy-

rzeć się światopoglądowi i obrazowi historii, jakiemu hołdował Kohl. Gdy parę lat temu w trakcie jednego z seminariów na berlińskim Wolnym Uniwersytecie analizowaliśmy przemówienia, które kanclerz wygłosił podczas historycznej wizyty w Polsce w 1989 r., niemieccy studenci nie kryli niedowierzania i zażenowania. Wspominanie przez Kohla „na jednym oddechu” losu Polaków w trakcie II wojny i Niemców po niej, a także inne „uproszczenia” dotyczące historii wzajemnych relacji, nie wynikały tylko i wyłącznie z potrzeby czynienia gestów wobec narodo-konserwatywnego elektoratu, ale były wyrazem poglądów kanclerza, charakterystycznych dla wielu podobnie myślących Niemców.

Dlatego trudno się dziwić, że kilka miesięcy później Kohl przeszedł do porządku dziennego nad faktem, że kilkunastu posłów frakcji CDU/CSU, w tym Erika Steinbach, głosowało w Bundestagu przeciw uznaniu granicy. Kierując się wyłącznie zmysłem narodowym, zapewne uczyniłby tak samo. Tyle że znacznie bardziej czuł i rozumiał odpowiedzialność – swoją i Niemiec – za pokój i jedność Europy. Również dlatego przejdzie do historii jako polityk wybitny, prawdziwie europejski mąż stanu.

Nie zmieni tego faktu wiedza o aferach i oszustwach z jego udziałem.

W latach 70. XX wieku zachodnio-niemiecką opinią publiczną wstrząsnęła tzw. afera Flicka. Przedstawiciele tego koncernu przez lata korumpowali polityków, przekazując wielomilionowe łapówki poszczególnym partiom politycznym. Najwięcej, bo 15 milionów marek, otrzymała kierowana przez Kohla CDU. Gdy kanclerz stanął przed parlamentarną komisją śledczą, jego pamięć wykazała olbrzymie i trudne do wyjaśnienia luki.

Historia powtórzyła się niejako pod koniec lat 90. Kohl musiał znów tłumaczyć się z milionowych kwot, które w bardzo niejasny sposób wpłynęły na konta jego partii. Odmówił wtedy wyjaśnień, tłumacząc, że dał sponsorom słowo, iż nie zdradzi ich tożsamości. To stojące w sprzeczności z prawem stanowisko, a także inne okoliczności sprawy, doprowadziły do dochodzenia prokuratorskiego przeciw Kohlowi, które w końcu umorzono, po wpłaceniu przez niego kary w wysokości kilkuset tysięcy marek.

Wpłacenie tej sumy nie stanowiło dla byłego kanclerza większego problemu. Kilka lat później wyszło na jaw, że po wycofaniu się z polityki otrzymywał przez parę lat znacznie większe honoraria „za doradztwo” od jednego z najbogatszych niemieckich magnatów medialnych, który w przeszłości bardzo dobrze wychodził na decyzjach rządu Kohla.

Cień pada też na życie prywatne Kohla. Uchodził za przykładnego męża i ojca, dopóki jego żona nie popełniła samobójstwa (w 2001 r.), a synowie nie zaczęli publicznie go krytykować. Wszystko to nie przeszkadzało Kohlowi podkreślać swego przywiązania do wiary w Boga, moralności katolickiej i wartości humanistycznych.

Kohl nie był zatem herosem, świętym bez zmazy ze świata polityki, lecz człowiekiem, któremu mimo licznych wad i ograniczeń udało się zrealizować kilka bardzo ważnych celów dla jego kraju i kontynentu. I nie różnił się w tym od wielu innych wybitnych polityków.

W polskiej pamięci powinien pozostać w uścisku z Tadeuszem Mazowieckim z 1989 roku. W Berlinie właśnie walił się mur, a oni w Krzyżowej kładli podwaliny pod nową Europę. Jesteśmy ich dłużnikami. ■

Międzynarodowe Centrum Konferencyjne „Krzyżowa”

www.krzyzowa.pl

Hotel „Spichlerz”

Centrum Konferencyjne

Restauracja „U Hrabiego”

W położonej nieopodal Świdnicy i Wrocławia wsi Krzyżowa, na terenie byłego majątku rodziny von Moltke, usytuowany jest nowoczesny obiekt szkoleniowo-konferencyjny wraz z Hotelem „Spichlerz” i Restauracją „U Hrabiego”.

Całość zabudowań XVIII-wiecznego kompleksu pałacowo-folwarcznego tworzy niepowtarzalną atmosferę, a lokalizacja na wsi zapewnia ciszę i spokój oraz kontakt z naturą. Każdy znajdzie tu dla siebie zarówno odpowiednią formę wypoczynku, jak i komfortowe warunki pracy. Do dyspozycji gości oddajemy 201 miejsc noclegowych o zróżnicowanym standardzie co sprawia, że zadowoleni z naszych usług mogą być zarówno indywidualni goście, chcący odpocząć od zgiełku miasta, biznesmeni szukający komfortowych warunków pracy, jak i turyści zwiedzający to nasycone historią miejsce. Odkrywając Krzyżową, nie można nie wspomnieć o ogromnym potencjale szkoleniowo-konferencyjnym obiektu, na który składa się nowoczesna sala konferencyjna dla 350 osób oraz 16 sal seminaryjnych, które przystosowane są do współczesnych wymogów użytkowych.

Partnerzy i sponsorzy

Pragniemy podziękować instytucjom, firmom i urzędom wspierających nas finansowo, rzeczowo jak i merytorycznie w realizacji projektów w 2017 roku:

- Akademia Ewangelicka w Berlinie
- Ambasada RFN w Warszawie
- Centrum Historii Zajezdnia
- Centrum Kompetencji Wschodnich
- Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia
- Centrum Projektów Europejskich Warszawa
- Centrum Twórczości Dzieci i Młodzieży w Czerniachowsku
- ChangeLog Foundation
- Cultural Geographies (Ukraina)
- Cultures interactive e.V.
- Diecezja Wrocławska Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego
- Digital Hub Development Agency
- Dolnośląska Izba Rzemieślnicza
- Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
- Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy
- Dom dziecka i młodzieży „Adolf Reichwein” Zamek Pretzsch
- Domek Miedziorytnika
- Evangelische Jugend- und Fürsorgewerk (EJF)
- Family.cz, z.s.
- Federalna Fundacja Badań nad Dyktaturą SED
- Federalne Ministerstwo do spraw Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży (BMFSFJ) RFN
- Fundacja „Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość” w Niemczech
- Fundacja „Rodzina po rozwodzie” z Nowej Rudy
- Fundacja Diakonie-Sozialwerk Lausitz
- Fundacja im. Freyi von Moltke dla Nowej Krzyżowej
- Fundacja im. Vigoureux-Neuerburg na rzecz dzieci
- Fundacja Konrada Adenauera
- Fundacja Mercator GmbH
- Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji – Narodowa Agencja Programu „Erasmus+”
- Fundacja Sanddorf-Stiftung
- Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej
- Gimnazjum Dwujęzyczne nr 26 we Wrocławiu
- Gmina Świdnica
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świdnicy
- Gminny Zespół Oświaty – Gmina Świdnica
- Grone-Schulen Niedersachsen GmbH
- H2 Learning
- Heapmail internet solution Sp. z o.o.
- IBB e.V.
- Institute for Applied History
- Inter Alia Grecja
- Kancelaria Prawna Schneiders
- Kancelaria Prawna sdz legal
- Klub Inteligencji Katolickiej Warszawa
- Konsulat Generalny Republiki Federalnej Niemiec we Wrocławiu
- Kraj związkowy Nadrenia Północna-Westfalia
- Kreisau-Initiative e.V.
- Lornsenschule Schleswig
- Miasto Dzierżoniów
- Miasto Wałbrzych
- Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży w Oświęcimiu
- Ministerstwo Edukacji Narodowej
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych RFN
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
- MOPS Nowa Ruda
- Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy
- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- National College of Art and Design
- Niemiecki Związek Ludowy Opieki nad Grobami Wojennymi (Kassel – Berlin)
- Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”
- Ośrodek Interwencyjno-Socjalizacyjny w Bełchatowie
- Parafia Ewangelicko-Augsburska w Świdnicy
- Pax Christi w Aachen
- Polsko-Niemiecka Fundacja na rzecz Nauki
- Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM)
- Polsko-Ukraińska Rada Wymiany Młodzieży
- Starostwo Powiatowe w Dzierżoniowie
- Starostwo Powiatowe w Świdnicy
- SIEMACHA Spot
- Starostwo Powiatowe w Świdnicy
- Stowarzyszenie Aktion Sühnezeichen Friedensdienste e.V. (ASF)
- Stowarzyszenie Europejski Dialog
- Stowarzyszenie Zamek Trebnitz Centrum Edukacji i Spotkań
- Sudecka Izba Przemysłowo-Handlowa w Świdnicy
- Szkoła Podstawowa nr 10 w Bielawie
- Świdnicki Ośrodek Kultury
- Ukrainian Centre for Holocaust Studies
- Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego
- Urząd Miasta Lublin
- Villa Fohrde e.V.
- Werkstatt im Kreis Unna
- Wojewoda Dolnośląski
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- Wydawnictwo Polsko-Niemieckie WPN (Ukraina)

Pragniemy podziękować także wszystkim osobom prywatnym, które finansowo, rzeczowo, bądź merytorycznie wsparły działalność Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego w 2017 roku.

Serdecznie dziękujemy wszystkim firmom, urzędom, szkołom, uczelniom wyższym, organizacjom partnerskim za zaufanie i przeprowadzenie w Krzyżowej szkoleń, seminariów, konferencji projektów i imprez integracyjnych:

- AIRE Agata Teodorczyk
- Biuro Podróży Lido
- Baloon Club Świdnica
- Deutsch-Europäisches Bildungswerk Hessen e.V.
- Dolnośląscy Pracodawcy
- Dolnośląska Federacja Organizacji Pozarządowych
- Elżbieta Malinowska Traveler
- Fundacja św. Jadwigi
- Gimnazjum im. Szarych Szeregów w Pszennicy
- Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Świdnicy
- Hebrew Reali School in Haifa
- HERZ Armatura i Systemy Grzewcze Sp. z o.o.
- Institut für Aus-, Fort und Weiterbildung Kościoła ewangelickiego Westfalii
- Impresariat artystyczny „Młody Paganini” w Legnicy
- Kinder- und Jugendhilfeverband Wartenburg, Wittenberg, Bitterfeld
- Klub „DogOn” w Świdnicy
- Klub Seniora „Wars i Sawa” w Warszawie
- Kreatywno edukativni centar-KEC
- Lebenshilfe Wetzlar Weilburg e.V.
- I Liceum Ogólnokształcące im. Jana Kasprowicza w Świdnicy
- III Liceum Ogólnokształcące im. M. Skłodowskiej-Curie w Świdnicy
- .lkj) – Landesvereinigung kulturelle Kinder- und Jugendbildung Sachsen-Anhalt e.V.
- LVHS Freckenhorst
- Muzeum Śląskie w Görlitz
- Niemieckie Towarzystwo Kulturalno-Społeczne we Wrocławiu
- Nikolaus-August-Otto-Schule Bad Schwalbach
- Ogólnopolska Konferencja Interdyscyplinarna Eureka
- Polska Unia Transportu
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Świdnicy
- Powiatowe Zrzeszenie LZS w Świdnicy
- Powiatowe Urzędy Pracy Województwa Dolnośląskiego
- PTTK w Świdnicy
- Rada Porozumienia Oddziałów PTTK Województwa Dolnośląskiego
- Schattdecor Sp. z o.o.
- Stowarzyszenia „BLIŻEJ CIEBIE” przy Zespole Szkół Specjalnych w Świdnicy
- Stowarzyszenie „Gesellschaft für deutsch-polnische Nachbarschaft Sądzi e.V.”
- Südzucker Polska S.A.
- TDM2000 Polska
- Travel Plus Sp. z o.o.
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim
- Uniwersytet Wrocławski
- Via Silesia
- Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.
- Wrocławskie Towarzystwo Gitarowe
- Young Polish International Network
- Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Wincentego Witosa w Mokrzeszowie
- Zespół Szkół „EKOLA” Wrocław
- Zespół Szkół Mechanicznych im. Mikołaja Kopernika w Świdnicy

Dziękujemy również wszystkim osobom prywatnym, które odwiedziły Krzyżową w 2017 roku.

Kontakt

krzyżowa
kreisau

Zarząd

Bernard Skiba
dr Rober Żurek
sekretariat@krzyzowa.org.pl

Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży Krzyżowa

Anna Kudarewska
anna.kudarewska@krzyzowa.org.pl

Miejsce Pamięci

Dominik Kretschmann
d.kretschmann@krzyzowa.org.pl

Akademia Europejska

dr Robert Żurek
robert.zurek@krzyzowa.org.pl

Międzynarodowe Centrum Konferencyjne „Krzyżowa”

Małgorzata Wojtyła
mck@krzyzowa.pl
+48 74 85 00 300
www.krzyzowa.pl

Fundraising

Aleksandra Królak-Wąsowicz
ola@krzyzowa.org.pl

Centrum Edukacji Ekologicznej „Dom Ogrodnika”

cee@krzyzowa.org.pl
www.cee.krzyzowa.org.pl

Kreisau-Initiative e.V.

Nina Lüders
lueders@kreisau.de
www.kreisau.de

Fundacja im. Freyi von Moltke dla Nowej Krzyżowej

dr Agnieszka von Zanthier
info@fvms.de
www.fvms.de

www.krzyzowa.org.pl

Gremia

Członkowie Rady Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego

do 06/2017
Eva Feldmann-Wojtachnia / **Przewodnicząca**
Maryna Czaplińska / **Wiceprzewodnicząca**
Bernd Böttcher
Oliver Engelhardt
Ekkehard Geiger
Elisabeth Here-Särchen
dr Matthias von Hülsen
Ulrike Kind
Arne Lietz
dr Piotr Łysakowski (Przedstawiciel Rządu RP)
Ondřej Matějka
dr Marcin Miodek
Daniel von Moltke
Helmuth Caspar von Moltke
prof. Władysław Narkiewicz
Klaus Prestele
Paweł Prokop
bp Waldemar Pytel
Elisabeth Wolbers (Przedstawicielka Rządu RFN)
Zygmunt Worsa

od 06/2017
prof. UW dr hab. Waldemar Czachur / **Przewodniczący**
Ole Jantschek / **Wiceprzewodniczący**
o. Paweł Brożniak SJ
Maryna Czaplińska
Oliver Engelhardt
Gregor Feindt
Ekkehard Geiger
Elisabeth Here-Särchen
dr Matthias von Hülsen
Agnieszka Janik
Basil Kerski
Ulrike Knotz (od 08/2017 Przedstawicielka Rządu RFN)
Arne Lietz
dr Piotr Łysakowski (Przedstawiciel Rządu RP)
Daniel von Moltke
Marek Mutor
prof. Władysław Narkiewicz
Klaus Prestele
Paweł Prokop
bp Waldemar Pytel
Marta Titaniec
Elisabeth Wolbers (do 08/2017 Przedstawicielka Rządu RFN)
Zygmunt Worsa

Członkowie Rady Nadzorczej

dr Grzegorz Warzocha / **Przewodniczący** (do 04/2017)   Mark Huessy
dr Benedikt Schneiders / **Wiceprzewodniczący**   Rafał Kocot
Eva Feldmann-Wojtachnia   dr Agnieszka Łada

Członkowie Rady ds. MDSM Krzyżowa

Ulrich Ballhausen / **Przewodniczący**   Agnieszka Janik
Joanna Szaflik-Homann / **Wiceprzewodnicząca**   Dorothee Jäckering (Przedstawicielka Rządu RFN)
Renata Bardzik-Miłosz   Dariusz Müller
Bernd Böttcher   Przedstawiciel Rządu RP – wakat
Celestyna Górczyńska-Owsianko

Członkowie Komisji ds. Miejsca Pamięci i Akademii Europejskiej

Ondřej Matějka / **Przewodniczący**   Katrin Hattenhauer
prof. UW dr hab. Waldemar Czachur / **Wiceprzewodniczący**   Mark Huessy
Renata Bardzik-Miłosz   dr Marcin Miodek
dr Gregor Feindt   dr Thomas Serrier
dr Annemarie Franke   dr Pierre-Frédéric Weber
dr Andrea Genest

Rada Honorowa

bp Ryszard Bogusz   abp Alfons Nossol
Jürgen Telschow   prof. Kazimierz Czapliński
dr Theo Mechtenberg   August Wilhelm Heckt
o. Adam Żak   Lien Leeman

SYSTEM PRO BONO FUNDACJI „KRZYŻOWA”

Fundacja „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego pragnie zachęcić Państwa do realizacji celów biznesowych i zaangażowania w działalność społeczną poprzez współpracę z nami. Stworzyliśmy kompleksowy system wsparcia Pro Bono im. prof. Władysława Bartoszewskiego, który określa zasady sponsorowania działalności Fundacji „Krzyżowa”.

Społeczne zaangażowanie biznesu jest bardzo pozytywnie postrzegane przez klientów, kontrahentów oraz pracowników firm. Dzięki temu firmy i przedsiębiorstwa zachowują równowagę między efektywnością ekonomiczną a interesem społecznym.

Aleksandra Królak-Wąsowicz
tel.: +48 (74) 85 00 301
kom.: 519 333 522
sekretariat@krzyzowa.org.pl

PRO BONO

System Pro Bono im. prof. Władysława Bartoszewskiego

SIEĆ KRZYŻOWA

Najważniejszym kapitałem Fundacji „Krzyżowa” jest zaangażowanie ludzi – pracowników i przyjaciół Krzyżowej. Organizacja działa dzięki partnerskiej współpracy osób z różnych krajów, pracujących zawodowo lub społecznie.

Deutsch-Polnisches Jugendwerk
Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży
Fundacja „Krzyżowa” jest jednostką centralną
Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży

Kreisau-Initiative

FREYA VON MOLTKE
STIFTUNG

Für das Neue Kreisau

Towarzystwo
Przyjaciół
Krzyżowej
w Warszawie

COMMUNITY OF THE
CROSS OF NAILS
AT COVENTRY CATHEDRAL

GRUPA
ZAGRANICA

Fundacja im. Anny Lindh
Polska sieć

dolnośląscy
pracodawcy

Klub
Inteligencji
Katolickiej

Dolnośląska
Rada ds. Młodzieży

Zachęcamy do wspierania projektów Fundacji „Krzyżowa”.

Dotacje przekazywane na konto

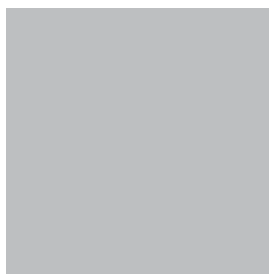
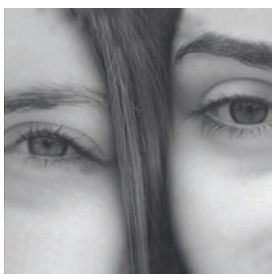
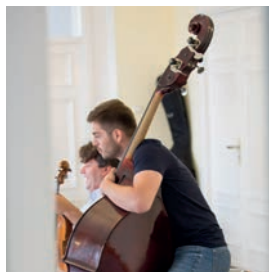
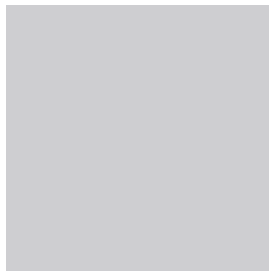
Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego

PL 03 1090 2369 0000 0006 0201 9216

z dopiskiem *darowizna na cele statutowe Fundacji „Krzyżowa”*,

można odliczyć od podstawy opodatkowania.

Fundacja „Krzyżowa”
dla Porozumienia Europejskiego

Fundacja Krzyżowa

krzyzowa_live

@Krzyzowa

fundacja „krzyżowa”
dla porozumienia europejskiego
stiftung kreisau für europäische verständigung

krzyżowa 7, 58-112 grodziszczce
sekretariat@krzyzowa.org.pl
tel: 00 48 74 85 00 200
00 48 74 85 00 300
fax: 00 48 74 85 00 305
KRS 0000084948

<http://www.krzyzowa.org.pl>

